

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Факультет психології
Кафедра педагогіки**

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему:

**ВПЛИВ ПОЗИТИВНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ НА
ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ
МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ**

Виконала:

студентка 2-го року навчання
Освітнього рівня «Магістр»
Спеціальності 011

«Освітні, педагогічні науки»
Освітньо-наукової програми
«Педагогіка вищої школи»

Черпаха Анна Русланівна
Науковий керівник: доцент,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки
Головка Наталія Іванівна

Допустити до захисту в ДЕК
кафедра педагогіки

Протокол No _____ від _____

завідувач кафедри:

доктор педагогічних наук,

професор Марушкевич Алла Адамівна

(підпис)

Київ – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ У СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ	10
1.1. Особливості мотивації студента під час навчання у ЗВО.....	10
1.2. Позитивна мотивація навчання у студентів під час фахової підготовки....	23
1.3. Структура та зміст професійної компетентності викладача ЗВО.....	30
1.4. Формування та розвиток компетентностей у майбутнього викладача ЗВО	34
Висновки до розділу I.....	39
РОЗДІЛ II. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВПЛИВУ ПОЗИТИВНОЇ МОТИВАЦІЇ НА КОМПЕТЕНТНІСТЬ СТУДЕНТІВ	41
2.1. Теоретичне обґрунтування проведення експериментального дослідження.	41
2.2. Інтерпретація та аналіз отриманих результатів досліджень.....	43
2.3. Ефективність упровадження методики формування мотивації студентів засобами ігрових технологій.....	51
2.4. Аналіз результатів проведеного дослідження формування системи позитивної мотивації в процесі педагогічної практики.....	57
Висновки до II розділу.....	60
РОЗДІЛ III. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДВИЩЕННЯ ПОЗИТИВНОЇ МОТИВАЦІЇ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ У ФОРМУВАННІ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ПІД ЧАС ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ	62
3.1. Формування позитивної мотивації як фактор успіху освітньої діяльності майбутніх викладачів ЗВО.....	62
3.2. Специфіка мотивації майбутньої професії викладача ЗВО.....	65
Висновки до розділу 3.....	68
ВИСНОВКИ	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	73
ДОДАТКИ	78

ВСТУП

Потреба в пізнанні – одна з головних людських потреб, на основі якої відбувається освоєння індивідом багатовікового людського досвіду. У різні періоди життя людини змінюються об'єкти його інтересу, форми і способи придбання знань, проте потреба в пізнанні як внутрішньо властиве людині властивість, з роками не тільки не притупляється, але і отримує свій подальший розвиток.

Останніми роками в педагогічній та психологічній науковій літературі питанням системи позитивної мотивації навчальної діяльності приділяється особлива увага. Це не випадково, оскільки питання про мотиви – це питання про якість навчальної діяльності студента, та становлення, як професіонала в майбутньому. Переважання зовнішніх, утилітарних мотивів веде до того, що навчання набуває формальний характер, відсутній творчий підхід, самостійна постановка навчальних цілей. Відомо, що саме негативне або байдуже відношення до навчання може бути причиною низької успішності або неуспішності студента.

Актуальність і доцільність дослідження. На сучасному етапі розвитку професійної освіти в Україні актуалізується проблема пошуку ефективних моделей підготовки майбутніх фахівців на основі розвитку їхньої навчально-пізнавальної мотивації. Завдання вищої школи – готувати освічену молодь – майбутнє нашої країни, яка б засвоїла не лише основи знань, а й оволоділа методами наукового пізнання, зрозуміла цінність та важливість наукової думки як досвіду попередніх поколінь. Надзвичайно важливим і першочерговим наслідком цього процесу є формування позитивної мотивації студентів до навчально-пізнавальної діяльності. Усвідомлення студентами важливості вивчення дисципліни через розуміння динамічності її розвитку та перспективи застосування, взаємозв'язок з іншими дисциплінами спонукає до формування мотивації пізнавального, професійного мотивів, мотиву досягнення успіху.

Мотиви, які формує викладач перед студентом, повинні утворювати позитивну мотивацію до навчання, що є необхідним, та стимулюючим чинником досягнення рівня фахівця гуманітарного напрямку. Саме мотивація, що становить сукупність мотивів, є поштовхом та стимулом будь-якої діяльності наших студентів, зокрема головної, навчально-пізнавальної.

Однією з найбільш актуальних проблем сучасної освіти є побудова такого процесу навчання, який міг би бути основою формування системи позитивної мотиваційної сфери студентів під час навчання, щоб викладачі мали змогу стимулювати студентів до нових звершень під час навчання в університеті і надалі, давати стимул для зростання самостійної зрілої впевненої особистості, яка зможе внести позитивні зміни в нашій країні.

У зв'язку з цим виникають суперечності між існуючим станом мотивації навчання у студентів ЗВО і сучасними вимогами до їх навчальної активності; між потребами практики в науково обґрунтованих рекомендаціях по управлінню мотиваційною сферою студентів і відсутністю достатніх для цього науково-педагогічних знань, умінь.

Формування повноцінної позитивної особистості студента має важливе практичне значення. Це підкреслюється науковими працями низкою авторів, таких як: Б. Ананьєв [4], Р. Бернс [1], Е. Зеєр та Е. Симанюк [21], Т. Казанцева, Ю. Олейник [26], А. Леонтьєв [33], Л. Подоляк та В. Юрченко [44], К. Роджерс [55] та ін.

Формування особистості людини відбувається у продовж всього її життя, а саме у вищій школі закладаються основні особисті якості фахівця, у подальшій професійній діяльності відбувається «подальша шліфовка як особистості». До числа найважливіших якостей особистості сучасного фахівця можна віднести ініціативу, та відповідальність, спрямованість до новаторських рішень, потреба у постійному оновленні своїх знань та покращувати набуті, стати чудовим майстром своєї справи, а за можливо лише за рахунок гарного впливу викладача (наставника) на студента.

В процесі навчання студент зіштовхується з низкою проблем психолого-педагогічний аспект яких зв'язаний з пристосуванням до нової дидактичної ситуації, принципово відрізненої від шкільної формами та методами організації освітнього процесу. Ця новизна та пов'язані з нею труднощі створюють свого роду дидактичний бар'єр, який повинен бути подоланий. З цього слідує, що у розвитку особистості майбутнього фахівця важливе значення має формування позитивних мотивів та дійсних цілей, оскільки мотиви та цілі являються важливими детермінантами діяльності.

Структура мотивів студента, сформована у час навчання, стає стержнем особистості майбутнього фахівця. Отже, розвиток позитивних навчальних мотивів – невід'ємна складова частина виховання особистості студента.

Одним із найважливіших факторів створення мотиву до навчання є професійна компетентність викладача ЗВО, адже якість фахівця залежить не тільки від змісту освіти, а й від того, хто безпосередньо реалізує цей зміст. Більшість учених, як вітчизняних, так і зарубіжних, сходяться на думці, що професійна компетентність педагога визначається професійними знаннями і вміннями, ціннісними орієнтаціями в соціумі, мотивами його діяльності, культурою, що виявляється у мові, стилем спілкування, загальною культурою, здібністю до розвитку свого творчого потенціалу, а також володінням методикою викладання предмету, здатністю розуміти і взаємодіяти із студентами, пошаною до них, професійно значущими особистими якостями.

Мета дослідження: *теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити вплив позитивної мотивації на формування та розвиток компетентностей майбутнього викладача ЗВО під час фахової підготовки.*

Об'єкт дослідження – *професійна підготовка майбутніх викладачів ЗВО*

Предметом дослідження: *формування позитивної мотивації у студентів під час навчання у вищій школі та її вплив на компетентність майбутнього викладача.*

Завдання дослідження:

- обґрунтувати особливості мотивації навчання студентів ЗВО;
- охарактеризувати компетентності майбутнього викладача ЗВО під час фахової підготовки;
- експериментально перевірити вплив позитивної мотивації на формування та розвиток компетентностей майбутнього викладача ЗВО під час фахової підготовки;
- визначити специфіку мотивації майбутньої професії викладача ЗВО;
- розглянути проблеми формування компетентностей студентів та розробити шляхи їх вирішення під час фахової підготовки

Методи дослідження: метод аналіз літератури, тестування студентів, що формує експеримент, та метод статистичної обробки наданих результатів з можливою подальшого розроблення гри, яка вплине на мотиваційну сферу студента та підвищить його пізнавальний рівень.

Для розв'язання поставлених завдань будуть застосовуватися такі **методи** науково-педагогічного дослідження:

- *теоретичні* – аналіз та узагальнення психолого-педагогічної та навчально-методичної літератури з проблеми дослідження, порівняльний аналіз, систематизація одержаних даних;
- *емпіричні* – педагогічне спостереження за процесом навчання студентів та аналіз їхньої навчальної діяльності, вивчення світоглядних уявлень студентів (бесіди, анкетування), бесіди з викладачами, цілеспрямований педагогічний експеримент для перевірки формування у студентів позитивних мотивів до навчально-пізнавальної діяльності на прикладі вивчення фундаментальних дисциплін; застосування методів математичної статистики.

Наукова новизна і теоретичне значення майбутніх результатів. Підвищення якості професійної підготовки майбутніх фахівців, створення сприятливих умов для їх мобільності відповідно до вимог Болонського процесу та змін ринку праці потребує розвитку у них насамперед мотиваційної сфери.

Наше дослідження визначаються тим, що:

- визначено педагогічні умови формування мотивації навчально-пізнавальної діяльності студентів засобами гри ;

- *проведено уточнення* основних мотиваційних понять (мотив, мотивація, мотиваційна сфера, мотивування) та класифікацію мотивів щодо формування мотивації студентів гуманітарних спеціальностей до навчально-пізнавальної діяльності;

- *удосконалено* методичку формування мотивації навчально-пізнавальної діяльності студентів на основі методів прикладу, бесіди, мозкового штурму;

- *подальшого розвитку набули* положення про доцільність використання інформаційно-комунікаційних технологій як допоміжного методу включення засобів інтерактивних ігор в освітній процес з метою формування мотивації до навчально-пізнавальної діяльності студентів під час формування професійних компетентностей.

В процесі дослідження буде перевірятися **гіпотеза** про те, що включення методу приклад, засобів ігор у освітній процес підвищує рівень мотивації до навчально-пізнавальної діяльності за таких умов: використання сформованої методичної системи впровадження засобів інтерактивних ігор в освітній процес; забезпечення професійної компетентності викладачів; систематичне підкріплення в студентів мотивації до оволодіння професійними знаннями і навичками; залучення студентів до активної пошукової роботи.

Методологічну основу дослідження становлять: гносеологічні основи наукового пізнання, зокрема, теорія про формування мотиваційної сфери особистості, теорія формування мотивів навчально-пізнавальної діяльності, загальнонаукові та педагогічні підходи сучасної теорії освітнього процесу у ЗВО, наукові праці вітчизняних і зарубіжних авторів, присвячені *розгляду мотиваційної сфери особистості*, праці вітчизняних та зарубіжних дослідників, які розглядають компетенції студентів – майбутніх викладачів ЗВО.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася в процесі підготовки фахівців, майбутніх викладачів ЗВО у КНУ імені Тараса Шевченка та Черкаському національному університеті імені Тараса Шевченка.

Усього в експерименті взяли участь 80 респондентів.

Наукова новизна і теоретичне значення одержаних результатів дослідження визначаються тим, що:

- була вдосконалена технологія діагностики вмотивованості до навчання студентів;

- результати дипломного дослідження можуть бути корисні для закладів вищої освіти, слугувати теоретичною базою для розробки і впровадження програм, системи заходів з підвищення навчальної мотивації студентів.

Особистий внесок здобувача в одержанні наукових результатів полягає у постановці проблеми та визначенні конкретних завдань для її розв'язання, створенні методичного забезпечення для педагогічного експерименту та безпосередній участі у всіх етапах його проведення.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження доповідались автором на практичних заняттях та публікувались у фаховому Віснику Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія - Педагогіка :

1. **Черпаха А.** Інноваційні педагогічні технології як метод активізації пізнавальної діяльності студентів у фаховій підготовці. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогіка. 2(12)2020. Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, ВПЦ «Київський університет», 2020. С.9-12. (у співав. з Головка Н., Заруцькою В.);

2. **Черпаха А.** Формування мотивації навчальної діяльності у студентів під час фахової підготовки. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогіка. 3(12) 2021. Київ: КНУ імені

Тараса Шевченка, ВПЦ «Київський університет», 2021. С. 9-12. (у співав. з Головка Н.).

Структура і обсяг магістерської роботи . Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, висновків, списку використаних джерел (всього 55 джерела) та додатків. Повний обсяг роботи становить 81 с., основний зміст – 63 с., робота містить 8 таблиць, 22 рисунки.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ У СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

1.1. Особливості мотивації студента під час навчання у ЗВО

Сучасна педагогіка передбачає відмову від деяких стереотипів й традицій, а також зміну та переосмислення багатьох поглядів і підходів. На сьогодні педагогічна практика потребує високого професіоналізму, бажання та вміння постійно вчитися, володіння сучасними технологіями й регулярне самовдосконалення. Викладач для студентів виступає в ролі своєрідного взірця й наставника, тож має чітко розуміти зміст та характеристику педагогічних технологій, оперувати аналітичними вміннями спроможністю здійснювати оцінку ефективності їх використання.

Однією з основних передумов реалізації освітнього процесу є мотивація, яка, в свою чергу, не лише забезпечує розвиток інтелектуальних здібностей, але й виступає обумовлюючим фактором удосконалення особистості в цілому. В сучасних умовах господарювання однією з головних проблем навчального середовища є формування мотивації до навчальної діяльності студентів як майбутніх фахівців. Актуальність мотивації до навчання в умовах сьогодення обумовлюється активною життєвою позицією, правильною постановкою завдань, оновленням змісту навчання, розвитком прийомів самостійного опанування знань, диверсифікацією пізнавальних інтересів, зміною життєвих компетенцій, єдністю морального, трудового та ідейно-політичного виховання студентів. Щодо соціального запиту суспільства слід зазначити, що він вимагає від ЗВО формування, розвитку та виховання конкурентоспроможних компетенцій випускника, а також підвищення загального рівня якості освіти.

Зародження мотивації відбувається в момент зіткнення виховання й навчання. Тобто, мається на увазі, що діяльність психологів і педагогів повинна бути спрямована не тільки на навчально-пізнавальний процес студента, а й на

фактори розвитку його особистості в процесі її здійснення. Формування мотивації, перш за все, передбачає виховання ідеалів в учнівській молоді визначення соціальних пріоритетів та місця в сучасному суспільстві, створення власної системи цінностей у поєднанні з активною позицією студента. Всі ці передумови в сукупності означають наявність взаємозв'язку між потенційними та реальними мотивами.

Поведінка людини залежить від двох функціонально взаємозалежних передумов: спонукальної й регуляційної. Психічні стани: стрес, страх зневіри й психічні процеси: вольові, емоційні, пізнавальні переважно виступають регуляторами поведінки. А її стимулювання безпосередньо пов'язане з визначенням мотивів та мотивації, забезпечуючи при цьому активізацію й спрямованість поведінки.

Проаналізувавши фахову літературу, можна визначити, що мотив – багатоаспектне поняття, яке можна розглядати з різних сторін (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Основні визначення поняття «мотив»

(авторська розробка за С. Канюк [26, с. 44-49])

Мотив як	Дефінітивний аналіз	Автори пропонованого підходу до визначення феномену
Стан	Відчуття внутрішнього захоплення від конкретної дії або досягнення бажаного результату	А. Ковальов, Н. Мойсеюк, П. Якобсон
Мета	Спонукає до дії	О. Леонт'єв, К. Левін
Потреба	Відображення внутрішньої напруги та усвідомлення бажання в конкретний момент	Л. Божович, Л. Долинська, А. Маслоу, М. Матюхіна, С. Рубінштейн, О. Скрипченко
Інтегральне психологічне утворення	Фактори, що обумовлюють діяльність особистості в конкретний момент	І. Ільїн, О. Лазурський, Л. Міхєєва, О. Яцишин
Формулювання	Мотив відіграє роль аргументу	А. Левицький, К. Обухівський
Стійкі властивості особистості	Дані особливості зумовлюють діяльність і поведінку особистості	М. Медсен, Х. Мюррей

Розглянувши різну інтерпретацію поняття мотиву й мотивації, можна визначити, що мотив – це спонукання до дії, пов'язаної із задоволенням

потреби суб'єкта [47, с. 115], а мотивація передбачає втілення процесу, реалізація якого набуває особистого сенсу для індивіда [12, с. 5]. Остання категорія ділиться на внутрішню та зовнішню: внутрішня утворюється самим суб'єктом під безпосередньою дією мотиваторів, а зовнішня передбачає наявність інтересу, стимулу, практичної цінності та перспективи.

Саме мотивація формує рушійну силу будь-якої діяльності людини, у тому числі професійну. Також мотивація виступає провідним чинником успішного навчання особистості, а відповідно відіграє ключову роль в її професійному становленні. Слід зазначити, що однією з ефективної професійної підготовки та розвитку особистості є формування позитивної навчальної мотивації студентів.

Навчально-професійна діяльність передбачає здійснення основної діяльності, яка має на меті підготовку спеціаліста з вищою освітою [19, с. 22]. На сучасному етапі розвитку постає потреба у вищій професійній освіті, яка відповідає суспільству: її зміст реалізується за допомогою системи фахових знань, які потрібно засвоїти, а форма проявляється в структурі навчального закладу. У зв'язку з різними психологічними типами особистості форма та зміст вищої освіти проявляються у різних потребах окремих індивідуумів: прагнучи досягти певного статусу в суспільстві, вони виявляються у потребі у вищій освіті; виявляючи інтерес до знань – у професійно-пізнавальній потребі.

Оскільки мотивація є циклічним процесом, можна говорити про безперервний взаємний вплив та перетворення, під час яких ситуація та суб'єкт дії взаємно впливають одне на одного, а результатом такої взаємодії виступає простежена поведінка. Мотивація часто роз'яснює цілеспрямованість тих чи інших дій, відображає стійкість та організованість єдиної діяльності, яка спрямовується на досягнення конкретної цілі. На відміну від мотивації, мотив є стійкою властивістю суб'єкту, тобто належить особистості й збуджує до здійснення певних дій [52, с. 83].

Говорячи про молоде студентське середовище, слід зазначити, що це окрема соціальна група, яка що включає різні прошарки суспільства й характеризується особливими умовами життя, побуту і праці, морально-психологічними властивостями і певним статусом. Зазвичай саме для даної соціальної категорії професійна підготовка й безпосередній процес набуття знань є основним заняттям [5, с. 180].

Визначення основних мотивів навчальної діяльності потребує особливої уваги, адже вони безпосередньо впливають на якість підготовки фахівців. Мотиви навчальної діяльності включають: професійні, пізнавальні, соціальні, матеріальні, творчі, особистісні, самореалізаційні механізми.

А. Леонт'єв визначив, що мотивація студентів до навчання залежить від декількох груп чинників, що обумовлюють її специфіку [20, с. 21]:

- об'єкт або мета навчальної взаємодії;
- інтереси комунікатора (студента);
- інтереси іншої людини або суспільства в цілому.

Мотивацію формують внутрішні та зовнішні рушійні сили, що стимулюють людину до діяльності, а також визначають її напрямок, орієнтуючись на досягнення встановленої мети. Відповідно можна визначити, що розвиток позитивної мотивації у студентів до навчання обумовлюється рівнем професійної підготовки, а також особистісним розвитком. Саме фактор мотивації є визначальним для успішного навчання студентів, тож можна виявити закономірність: чим вищий рівень мотивації, тим успішніше побудується освітній процес. На практиці викладачі при проведенні занять досить часто зустрічаються з байдужістю до навчання та відсутністю цілеспрямованої навчальної діяльності студентів. Зазвичай причиною такої поведінки є відсутність мотивації.

Говорячи про основні мотиви, що спонукають студентів навчатися, доцільно розрізняти їх за зовнішнім та внутрішнім аспектом. Внутрішні мотиви, перш за все, передбачають задоволення потреби суб'єкта у пізнанні,

тобто в отриманні нової цікавої інформації, в ознайомленні з невідомим, при цьому пізнавальна діяльність повинна приносити емоційне задоволення [3, с. 11]. Коли переважають внутрішні мотиви до навчання, з'являється активність студентів під час освітнього процесу. В той час, як навчальна діяльність, зумовлена зовнішніми мотивами, зовсім не має на меті пізнання нового матеріалу, а керується досягненням інших цілей: отримання стипендії, похвали чи гарної оцінки; досягнення соціального статусу в суспільстві, визнання товаришами; підкорення вимогам ЗВО та ін. У даному випадку предмети, програми та навчальний матеріал не є внутрішньо прийнятими для студента, а зміст навчання не впливає на формування особистих цінностей. Навчальна мотивація має свою структуру і характеризується спрямованістю, стійкістю, динамічністю (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Структура навчальної мотивації (авторська розробка відповідно до С. Панченка [43, с. 7])

Навчальну діяльність спонукає комплекс мотивів, у якому можуть домінувати внутрішні мотиви, пов'язані з її змістом і виконанням, або широкі соціальні мотиви, пов'язані з потребою зайняти певну позицію у системі суспільних відносин. З віком потреби і мотиви та їх структура зазнають відповідних змін.

Сьогодні особливо активно розглядається проблема формування мотиваційної сфери особистості сучасного студента в психологічній науці.

Мотивація безумовно є провідним фактором успішної навчальної діяльності студента. Однак слід підкреслити, що її особливості дещо різні в залежності від етапів освітнього процесу, адже в навчальних програмах від першого до останнього курсу змінюється й сама професійно-орієнтована діяльність.

Для формування позитивної мотивації навчальної діяльності студентів є шість основних напрямків (рис. 1.2).

Рис. 1.2. Основні напрямки формування мотивації студентів (авторська розробка за Т. Бланк [7, с. 6])

З'ясувавши основні напрямки формування мотивації студентів, слід зазначити, що сам по собі мотив є складним психічним утворення, яке формується суб'єктом під впливом різних факторів. А відповідно можна дійти висновку, що викладач ніяк не може сам сформувати мотив до навчання у студентів, тому основним його завданням є вплив на особистісні мотиватори, які суб'єкт використовує для визначення власних мотивів [51, с. 2]. Відповідно на заняттях студент повинен бути налаштований на здійснення ефективного процесу пізнання й мати в цьому особистий інтерес. Однак без особистих мотивів і системи мотивації пізнання не принесе бажаного результату. Ключовим моментом у формуванні мотивації є потреби. Коротко потребу можна визначити як те, без чого не можна обійтися, вимоги, які необхідно задовольнити.

О. Ларіна зазначає, що мотиваційна сфера представлена трьома компонентами: навчально-професійним, професійним і комунікативним. До показників навчально-професійного компоненту відносять професійний,

науково-пізнавальний, навчально-пізнавальний мотив та мотив соціальної ідентифікації. Щодо показників комунікативного компоненту можна до них віднести: мотиви ідентифікації у спілкуванні, комунікацію, конформізм/нонконформізм, взаємодопомогу тощо. Професійний компонент включає такі показники, як уникнення невдач, досягнення успіху, пізнання, само актуалізацію, соціальну ідентифікацію в професії, кар'єрний ріст, прагматичний мотив та ін. Також можна виділити загальні мотиви, які є універсальними незалежно від сфери та напрямків професійної освіти: мотив суспільної корисності, уникнення невдач, досягнення успіху, конкурентна боротьба тощо [32, с. 76].

Визначивши сутність мотиву й мотивації студентів до навчання, доцільно виділити чинники, що обумовлюють формування та розвиток позитивних мотивів [54, с. 28]:

- визначення оперативних та стратегічних цілей освітнього процесу;
- усвідомлення теоретичного та практичного значення реалізації отриманих знань;
- емоційність та динаміка викладання навчального матеріалу;
- визначення чітких перспективних ліній розвитку наукових понять;
- професійне спрямування освітнього процесу;
- передбачення дискусійних питань та завдань, що формують проблемні ситуації в загальній структурі навчальної діяльності;
- допитливість та активність в навчальній групі.

Положення сучасної педагогічної науки визначають специфічні фактори навчальної мотивації [11, с. 2-3]:

- безпосередньо системою освіти та закладом, де здійснюється навчальна діяльність;
- організацією освітнього процесу;
- суб'єктними особливостями студента (вік, гендерна приналежність, рівень інтелектуального розвитку, самооцінка, наявні здібності тощо);

- суб'єктивними особливостями педагога і його ставленням до студента, до справи;

- специфікою навчального предмета.

Навчальна мотивація складається з оцінки студентами різних аспектів учбового процесу, його змісту, форм, способів організації з погляду їх особистих індивідуальних потреб і цілей, які можуть співпадати або не співпадати з цілями навчання.

Також поширеним є підхід, за яким усі мотиви до навчання можна класифікувати за динамічними характеристиками та змістом. Характеризуючи мотивацію до навчання за змістом, можна виділити:

- наявність індивідуального сенсу навчання для кожного учня;
- дієвість мотиву, тобто його реальний вплив на навчально-пізнавальну діяльність;
- виділення мотиву в загальній структурі мотивації;
- поява та самостійність прояву мотиву, рівень його усвідомлення;
- розповсюдження мотиву на різні види навчальних дисциплін, форми завдань та типи навчальної діяльності.

Щоб сприяти формуванню позитивної мотивації до навчання студентів, необхідно забезпечити умови, при яких він сам стане її суб'єктом [18, с. 75]:

- 1) наповнювати внутрішній світ, відкриватися до нових перспектив;
- 2) проявляти інтелектуальну ініціативність, пізнавальну активність та відносну самостійність у прийнятті рішень, які стосуються визначення форм самоосвіти та саморозвитку;
- 3) постійно керуватися у своїх діях майбутніми цілями та перспективами;
- 4) розвивати самокритичність та об'єктивну самооцінку;
- 5) удосконалювати особистісне планування та реалізувати потенційні можливості.

Багато дослідників прагнули класифікувати студентів за типом, однак при цьому не могли знайти універсальну підставу для групування. Особливо

яскраво типологізація проявляється у спробах Е. Зеєра визначити рівні професійної спрямованості студентів, відповідно виділяють [21, с. 37]:

1) до першого типу відносяться студенти з позитивним професійним спрямуванням. Вони чітко усвідомлюють взаємозв'язок між навчальним процесом та професійною діяльністю в майбутньому, тому керуються чіткими мотивами;

2) студенти другого типу досі остаточно не визначилися у своєму виборі професії. Вони постійно перебувають в умовах невизначеності та пошуку компромісу. Іноді негативно сприймають майбутню професію, а іноді у позитивному руслі розглядають продовження навчання у ЗВО та перспективу потенційного працевлаштування за фахом;

3) до третього типу входять студенти, які мають критично негативне відношення до майбутньої професії. Мотивація їх вибору обумовлена суспільними цінностями вищої освіти. Тобто, у своєму освітньому процесі вони мало керуються прагненням професійної діяльності. Вони мають слабе уявлення про неї. Провідними мотивами виступають пов'язані обставини.

Заслуговує на увагу й інша типологія студентів, в основу якої покладено становлення в професії, запропонована Д. Готлібом і Б. Ходкінсом (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Типологія студентів за Д. Готлібом і Б. Ходкінсом (авторська розробка за Н.В. Волковою [11, с. 338])

<i>Тип «W»</i> ПРОФЕСІОНАЛИ	<i>Тип «X»</i> НОНКОНФОРМІСТИ
1	2
Їхнє ставлення до навчання обумовлюється майбутньою професією, тобто студенти використовують освітній процес як інструмент. Однак вони переважно виконують лише той обсяг вправ і завдань, який дозволить їм перейти на наступний освітній етап. Мета навчання – отримання професійної підготовки	Студенти знаходяться в пошуку дисциплін, що викладаються, мають прагнення пізнати загальні знання про життя, базуючись на власному виборі. Зазвичай даний тип студентів багато часу проводить в бібліотеці. На їхню думку ЗВО, в першу чергу, існує для того, щоб задовольнити їх цікавість до життя та жагу до знань

1	2
Тип «Y» АКАДЕМІКИ	Тип «Z» СТУДЕНТСЬКІ ДІЯЧІ
Студенти даного типу дещо схожі до типу «X», однак академіки не уявляють свого життя без книг, прагнуть досягти найкращих результатів, виділитися та не відриваються від інших форм суспільного життя.	Студенти типу «Z» найбільше часу відводять на суспільні форми життя, ніж науці в цілому. Існує велика ймовірність того, що загальне спрямування такої структури інтересів студентів зберігається і в подальшій діяльності.

Однак, зважаючи на структуру процесу навчання, змінюється мотивація до навчальної діяльності у студентів. Безумовно, на це впливають особисті самонастанови, такі як: бажання перебороти труднощі та обходити перешкоди, регулярні невдачі та тривалі успіхи на заняттях, а також визначення напрямку життєвого шляху та ін.

На початку навчально-пізнавального процесу мотив тільки починає діяти, пізніше починає домінувати, стає самостійним і, нарешті, усвідомлюється. Передумовою його становлення є організація, становлення навчальної діяльності. Мотивація є набагато ефективнішою, коли вона спрямована не на досягнення результату, а саме на способи діяльності.

Таким чином, проаналізувавши наведені типології, можна виділити три основні типи студентів залежно від мотивації навчання і характеру навчально-професійної діяльності (рис .1.3).

Рис. 1.3. Типологія студентів в залежності від мотивації навчання і характеру навчально-професійної діяльності (авторська розробка за

Т. Зелінською [22, с. 12])

Аналізуючи мотив як динамічну одиницю, можна визначити 2 основних його параметри:

- стійкість – проявляється натхнення та упорність до освітнього процесу навіть за наявності зовнішніх перешкод та несприятливих умов, навчальна діяльність студента має високу продуктивність як в нормальних, так і в екстремальних умовах;

- модальність – може бути як позитивне, так і негативне емоційне забарвлення.

Мотиви проявляються також у виразності, силі та швидкості виникнення тощо. Про силу мотивації діяльності свідчить витрачений студентом час на кількість та якість завдань, які він потенційно може виконати під впливом певного мотиву тощо.

Для сформованості майбутнього фахівця з високою кваліфікацією необхідно мати збалансовану мотиваційно-ціннісну систему, якою керується студент у своєму професійному становленні. Проаналізувавши психологічні особливості розвитку навчально-пізнавальної діяльності студентів, Н. Нестерова, розділила навчальний період на 3 основні етапи [39, с. 116]:

I етап (I курс) – притаманний високий рівень показників навчально-професійних мотивів, які ідеалізуються, оскільки обумовлюються чітким розумінням їх суспільного, а не особового сенсу.

II етап (II-III курс) – спостерігається зниження загальної інтенсивності усіх компонентів мотивації, зміщуються пріоритети, і як наслідок – професійні і пізнавальні мотиви перестають керувати навчально-пізнавальною діяльністю.

III етап (IV-V курс) – зростання ступеню інтеграції та усвідомлення різних форм мотивів до навчання.

О. Гребенюк виділив рівні розвитку мотивації навчально-трудової діяльності (рис. 1.4). На думку дослідника, саме таке виділення рівнів важливе для організації навчального процесу для учнів з різним рівнем мотивації.

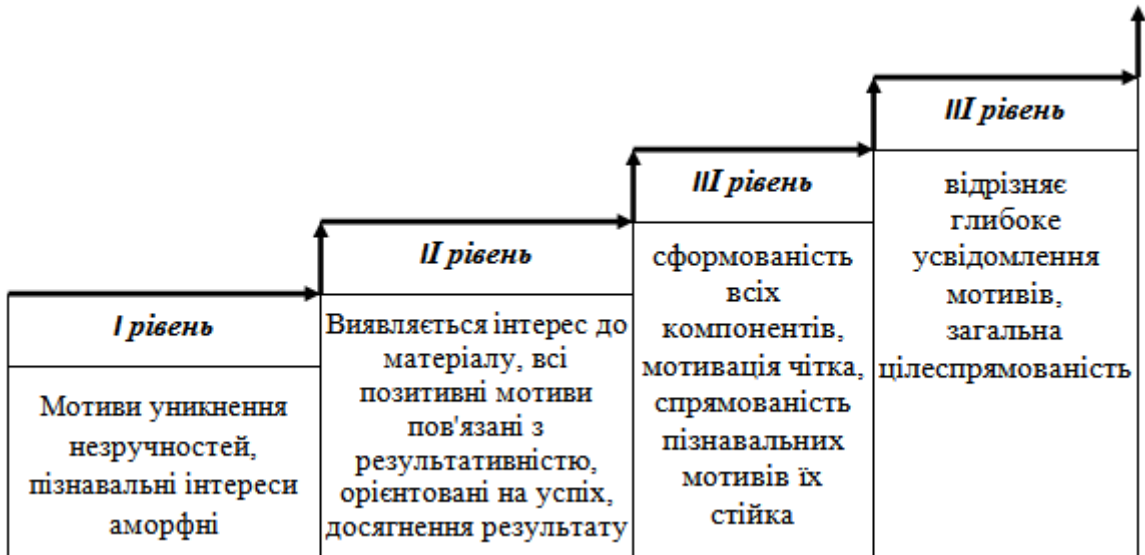

Рис. 1.4. Рівні розвитку мотивації навчально-трудової діяльності
(авторська розробка за О. Гребенюком [16, с. 43])

Опосередкованим свідченням навчальної мотивації є рівень реальної успішності навчальної діяльності студентів: загальні показники, відвідуваність, активність на парах, сформованість груп тощо.

Перш за все, навчальна діяльність мотивується внутрішніми мотивами, коли пізнавальна потреба особистості спрямовується на предмет діяльності, а також зовнішніми – коли відбувається самоствердження, виконання обов'язку, відчуття престижності, необхідності, досягнення тощо).

З часом процес навчання набуває особливого життєвого смислу для студенту і він починає працювати на найактивнішому рівні. Відбувається зародження сенсу навчальної діяльності, яка виявляється у формуванні цінностей, відношенні до освітнього процесу, що проявляється у небайдужості та хвилюванні за своє майбутнє [8, с. 215].

На підставі аналізу літератури з даної проблеми, можна дійти висновку, що одним з чинників успішності навчальної діяльності студентів є мотиваційна складова, яка складається з таких рівнів (рис. 1.5)

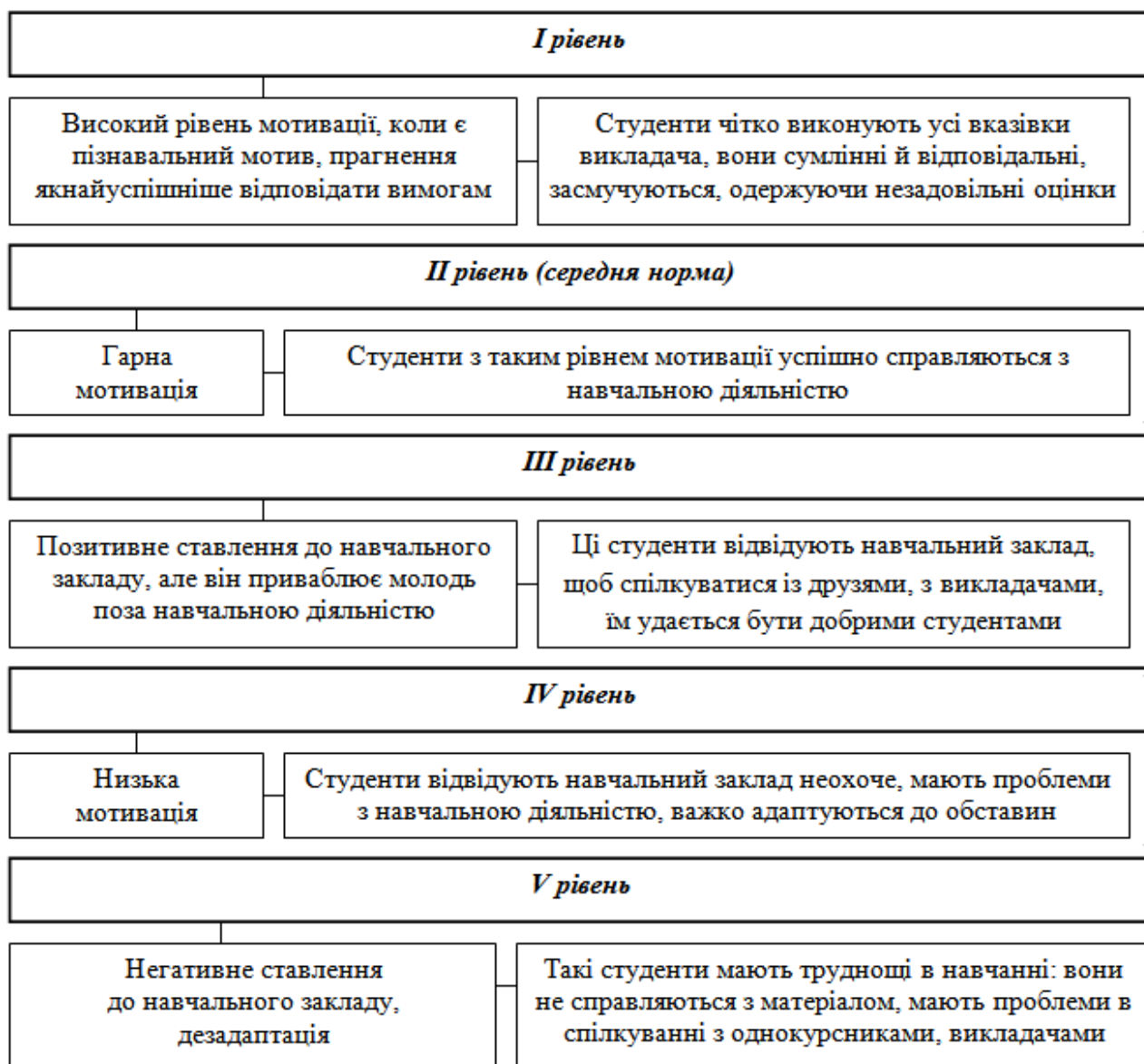

Рис. 1.5. Рівні навчальної мотивації (авторська розробка за Е. Ільїним [23, с. 246])

Безумовно, найважливішою умовою реалізації мотивації дитини є високий рівень розумового розвитку, що прямо пропорційно впливає на формування позитивного аспекту мотивації навчальної діяльності. Відповідно можна простежити залежність: чим більша кількість чинників позитивної мотивації, тим вищий рівень розумового розвитку і навпаки.

Для того щоб залучити студентів до активного навчання, необхідно створити конструктивні детермінанти мотивації навчальної діяльності. Тому

викладач, в першу чергу, повинен пам'ятати, що під час навчання кожен шукає відповіді на свої запитання, які безпосередньо стосуються його особистого життя. Студент знаходиться у пошуку шляхів, які допомогли б йому знайти вихід з критичної ситуації, реалізувати себе чи задовольнити допитливість власного інтелекту. Висококваліфіковану професійну діяльність студенти сприймають не тільки як соціально важливе явище, а й як суб'єктивну особистісну цінність. Виходячи з цього, можна стверджувати, що мотивування навчальної діяльності студентів є необхідною складовою на занятті, про що повинен завжди пам'ятати викладач.

В сучасній сфері вищої освіти мотивація досягається за допомогою цікавого викладання, актуальності теми, змістовної діяльності, само оцінювання та самопізнання, емоційну насиченість взаємодії, застосування нестандартних технік, практичне значення, ту суспільну підтримку. Реалізації таких підходів сприяють конкретні ситуації, якими насичений процес навчання, – обговорення, успіх, визнання, колективний перегляд, полілогічне спілкування, самовипробування, порівняння та співставлення результатів.

Отже, у сучасному сьогодні важливим є не просто навчання молодій людині предметним знанням, умінням, навичкам, а й розвиток її особистості як активного суб'єкта суспільної діяльності, відповідального за своє життя, життя оточуючих, розвиток всього суспільства. Таким чином, результатом освітнього процесу є особистість, виховання та розвиток особистості полягає у розвитку перш за все системи її потреб та мотивів.

1.2. Позитивна мотивація навчання у студентів під час фахової підготовки

В сучасних соціально-економічних умовах змінюються тенденції суспільного розвитку, що зумовлюють зміну освітніх орієнтирів. Сформовані у

суспільстві та освітній сфері ситуації надзвичайно актуалізують проблему формування особистості у процесі безперервної освіти засобами фізичної культури на основі нових педагогічних технологій, формування діяльнійшої позиції, спрямованої на творче самовираження і самоствердження особистості.

Система стандартів вищої освіти становить основоположну нормативну базу функціонування освіти; її структура – це ієрархічна сукупність взаємопогоджуваних і взаємозалежних вимог до змісту, рівнів та обсягу вищої освіти, що обумовлюються професійним спрямуванням підготовки у ЗВО на рівні підприємства, галузі та держави [32, с. 18].

Важливою педагогічною умовою, що забезпечує успішне набуття знань й утворення умінь є внутрішня позитивна навчальна мотивація. Виявлено, що висока позитивна мотивація може відігравати роль фактора, що компенсує недостатність високих здібностей, однак у зворотному напрямку цей фактор не спрацьовує – ніякий високий рівень здібностей не може компенсувати відсутність навчальної мотивації або низький її прояв, тобто не може допомогти досягненню значних успіхів у навчанні. Тому одним із шляхів підвищення ефективності завдань фізкультурно-оздоровчої діяльності в системі вищої освіти є формування позитивної мотивації до занять фізичною культурою, яка включає всі види спонукань: мотиви, інтереси, прагнення, мету, установки й ідеали, виділяючи мотив як усвідомлене або мало усвідомлене спонукання до діяльності. Звідси, формування фізичної культури особистості розглядається нами як процес цілеспрямованої, організованої за допомогою спеціальних методів, різноманітних засобів і форм, активної взаємодії викладача і студентів, що, при провідній ролі викладача, забезпечує повноцінне засвоєння знань, формування умінь і навичок розвитку розумових, фізичних сил і творчих здібностей особистості студента.

Позитивною мотивацією професійного вибору студента є такі його прояви [51, с. 3]:

- яскраво виражений інтерес до професії;

- бажання в майбутньому займатися саме цією професійною діяльністю;
- прагнення бути корисним людям, суспільству результатами своєї професійної діяльності, служити Україні та ін.

Розвиток позитивної навчальної мотивації у студентів є однією з умов сприятливого особистісного розвитку і ефективної професійної підготовки. Тому необхідно знати, як виникають або викликаються ті або інші мотиви, як і якими способами мотиви можуть бути приведені в дію, як здійснюється мотивування студентів, тобто необхідні для цього педагогічні умови і засоби.

Позитивна мотивація заснована на позитивних стимулах: похвала; нагороди; заохочення; підтримка; допомога; повага; переживання ситуації успіху; творчість.

На базі загальної мотивації до навчальної діяльності у студентів з'являється певне ставлення до різних навчальних предметів, що зумовлюється [46, с. 10]:

- важливістю предмета для професійної підготовки;
- інтересом до певної галузі знань і до даного предмета як її частини;
- якістю викладання (задоволеністю заняттями з даного предмета);
- мірою труднощів оволодіння цим предметом згідно з власними здібностями;
- взаєминами з викладачем даного предмета тощо.

Функція мотивування передбачає формування виправданих потреб високих ідеалів людей, підвищення міри задоволення працею; реалізацію колективних та індивідуальних потреб, урахування індивідуального сприйняття у тому числі заохочення і стягнення, своєчасну оцінку діяльності, можливість учитися й підвищувати свою кваліфікацію [49, с. 32]. Крім того, на характер мотиваційного процесу впливають і зовнішні психолого-педагогічні чинники, ефективність яких зростатиме за умови посилення дії мотивів, орієнтованих як на процес, так і на результат діяльності.

Таким чином, можна виділити фактори (умови), які сприяють формуванню у майбутніх фахівців позитивної мотивації навчання: усвідомлення найближчих та кінцевих цілей навчання; усвідомлення теоретичної і практичної значущості засвоєваних знань; емоційна форма викладу навчального матеріалу; показ «перспективних напрямків» розвитку нових наукових понять; професійна спрямованість навчальної діяльності; вибір завдань, що створюють проблемні ситуації в структурі навчальної діяльності; наявність допитливості та «пізнавального психологічного клімату» у навчальній групі.

Вплив мотивів на професійну діяльність, де особливу педагогічну цінність становлять мотиви пізнавального, комунікативного, соціального змісту та мотив професійного досягнення, представлені у табл. 1.3.

Таблиця 1.3

Вплив мотивів на професійну діяльність (авторська розробка за
Л. Онуфрієвою [40, с. 75])

Пізнавальний мотив□	Комунікативний мотив	Соціальний мотив□	Мотив професійного досягнення□
Передбачає: самостійне формулювання гнучкої, перспективної мети професійної діяльності та вибір засобів її досягнення; закладає основи для становлення студента як суб'єкта професійної підготовки; формує новий тип ставлень студента до самого себе, що передбачає вміння свідомо перебудовувати свою мотиваційну сферу□	Передбачає: вміння з формування творчої атмосфери взаємовідносин у навчальному процесі; вміння об'єктивного контролю навчальної діяльності на основі врахування індивідуальних особистостей; формування вміння з коректного та чіткого представлення умовиводів□	Пов'язаний із оточенням, життям суспільства, соціальною діяльністю особистості; включає здатність до співпраці; вміння розв'язувати проблеми у різних екстремальних ситуаціях; вміння розуміти інших; активна участь у суспільному житті; комунікативні навички, мобільність (у різних соціальних умовах); вміння визначити власну роль у суспільстві□	Передбачає сформоване уявлення про майбутню професійну діяльність; визначену мету навчання; розуміння практичної значущості та зв'язку з кінцевою метою кожного заняття; використання методів емоційної регуляції у навчальній діяльності; відпрацювання системи навчальних дій, що виступають умовою розвитку пізнавальних мотивів навчання□

Необхідними умовами для підтримки, розвитку позитивної мотивації освітнього процесу є: використання цікавого матеріалу у ході навчальних занять; забезпечення оптимального мікроклімату в системі взаємин «викладач-студент», гуманного ставлення до особистості; створення «ситуації успіху» для кожного студента, стимулювання його пізнавальної активності; ефективно застосування в навчанні ігрових та інших педагогічних технологій.

Методи і прийоми формування позитивної мотивації та активізації навчально-дослідницької діяльності студентів включають [29, с. 58]:

- мотивацію навчальної діяльності шляхом бесіди, використання історичних відкриттів;
- мотивація навчальної діяльності за допомогою прийомів роботи з текстом;
- мотивацію навчальної діяльності на основі діяльнісного підходу до навчання;
- мотивацію навчальної діяльності на основі самоосвітньої діяльності студентів;
- мотивацію навчальної діяльності шляхом використання інтерактивних технологій;
- мотивацію навчальної діяльності шляхом використання творчих завдань та методу проектів тощо.

Розглядаючи вищезгадану ієрархію та основні етапи мотивації освітнього процесу, слід зазначити, що позитивна мотивація до навчання студентів знаходиться на третьому етапі та передбачає: позитивне ставлення до навчального закладу, викладачів, однокурсників, відвідування навчального закладу з метою спілкування, реалізація доброзичливого ставлення та дружніх стосунків та ін.

Педагогічними умовами розвитку позитивної навчальної мотивації можуть бути [45, с. 181]:

- формування навчально-пізнавальної активності студентів за допомогою застосування активного та інтерактивного навчання. Чим активніше методи навчання, тим легше зацікавити ними учнів;

- введення комунікативно-розвиваючого процесу пізнання через розумову самостійність та ініціативність. Велику роль у формуванні інтересу до навчання відіграє нестандартне нетрадиційне навчання, зіткнення студентів з проблемними ситуаціями (труднощами), які вони не можуть вирішити за допомогою наявного у них запасу знань; стикаючись з ними, вони переконуються в необхідності отримання нових знань або застосування старих в новій ситуації;

- використання інтерактивного навчання із застосуванням інформаційних технологій і електронних освітніх ресурсів;

- цікава та робота, яка вимагає постійної напруги. Подолання труднощів у навчальній діяльності – найважливіша умова виникнення інтересу до неї. Також істотною умовою є емоційне забарвлення навчального матеріалу, живе слово викладача.

Для того щоб сформувати у студентів позитивний імпульс до навчання, необхідно звернутися до його пізнавальної діяльності, тобто спричинити прояв позитивних емоцій за рахунок інтелектуальних почуттів. Пізнавальний інтерес формується під впливом емоційних чинників. Для створення емоційної ситуації важливими є вдало дібрані приклади з літератури, художніх фільмів, особистих переживань викладача. Яскравість розповіді, високий пафос збуджують зацікавленість студентів як до окремих питань теми, так і до матеріалу загалом. Викладач може використовувати різні методи формування пізнавальних інтересів студентів. Такого ефекту можливо досягти за рахунок наступних методів (рис. 1.6):

Рис. 1.6. Методи досягнення позитивної мотивації студентів під час навчально-виховного процесу (авторська розробка за Т. Бланк [7, с. 7])

Неможливо переоцінити роль особистості викладача у сфері педагогічного стимулювання позитивної мотивації студентів під час навчання. Педагог не тільки повідомляє студентам певні знання, а й є для них взірцем. Педагог – безпосереднє уособлення педагогічного процесу, людина, на яку рівняються і з якою порівнюють себе студенти.

Резюмуючи вищенаведений матеріал, доцільно виділити фактори, що сприяють формуванню у студентів позитивного мотиву до навчання:

- усвідомлення найближчих і кінцевих цілей навчання;
- усвідомлення теоретичної і практичної значущості засвоєваних знань;
- емоційна форма викладу навчального матеріалу;
- показ «перспективних ліній» в розвитку наукових понять;
- професійна спрямованість навчальної діяльності;
- вибір завдань, що створюють проблемні ситуації в структурі навчальної діяльності;
- наявність допитливості та пізнавального психологічного клімату в навчальній групі.

Таким чином, слід визначити, що на формування у студентів позитивної мотивації до навчальної діяльності впливають: розвиток допитливості та пізнавального інтересу, підтримка викладачем їхнього прагнення до саморозвитку і самовдосконалення, використання в навчанні особистісно орієнтованого підходу, збагачення процесу мислення інтелектуальними завданнями, формування об'єктивної оцінки власних можливостей, стимулювання появи емоційного задоволення від процесу навчання, використання різних способів педагогічної підтримки, виховання почуття обов'язку і відповідального ставлення до освітнього процесу тощо.

1.3. Структура та зміст професійної компетентності викладача ЗВО

Незважаючи на підвищення соціального статусу освітньої сфери й зростання значимості освіти в сучасному суспільстві, на сьогодні статус педагогічних професій є невисоким. Результати соціологічних досліджень є свідченням того, що на зниження соціального статусу професії викладача впливають різні фактори:

- зростання вимог до рівня професійної компетенції викладачів, що обумовлюється зростаючими вимогами до рівня підготовки випускників;
- професійною роз'єднаністю педагогічних кадрів;
- зниженням матеріальної привабливості професій у сфері освіти;
- зміною соціального оточення, що зумовлюється додатковою зайнятістю, яка зазвичай не пов'язується з педагогічною діяльністю та ін.

Визначальним фактором формування мотиву до навчання є професійна компетентність викладача ЗВО, адже якість фахівця залежить не тільки від змісту освіти, а й від того, хто безпосередньо реалізує цей зміст.

За А. Хуторським, компетенція – це сукупність взаємозв'язаних якостей особи (знань, умінь, способів діяльності, досвіду), заданих стосовно певного

кола предметів і процесів та необхідних для якісної продуктивної діяльності відносно них [54]. Компетенція зумовлена посадою, соціальним статусом, службовими обов'язками фахівця.

Компетентність – це інтегративне утворення особистості, що поєднує в собі знання, уміння, навички, досвід і особистісні якості, які обумовлюють прагнення, готовність і здатність розв'язувати проблеми і завдання, що виникають в реальних життєвих ситуаціях, усвідомлюючи при цьому значущість предмету і результату діяльності [13, с. 24].

Професійна компетентність – це інтегративне утворення особистості, що поєднує в собі сукупність знань, умінь, навичок, досвіду і особистісних якостей, які обумовлюють готовність і здатність особистості діяти у складній ситуації та вирішувати професійні завдання з високим ступенем невизначеності; здатність до досягнення більш якісного результату праці, ставлення до професії як до цінності [15, с. 29]. Структуру професійних компетенцій відображено на рис. 1.7.

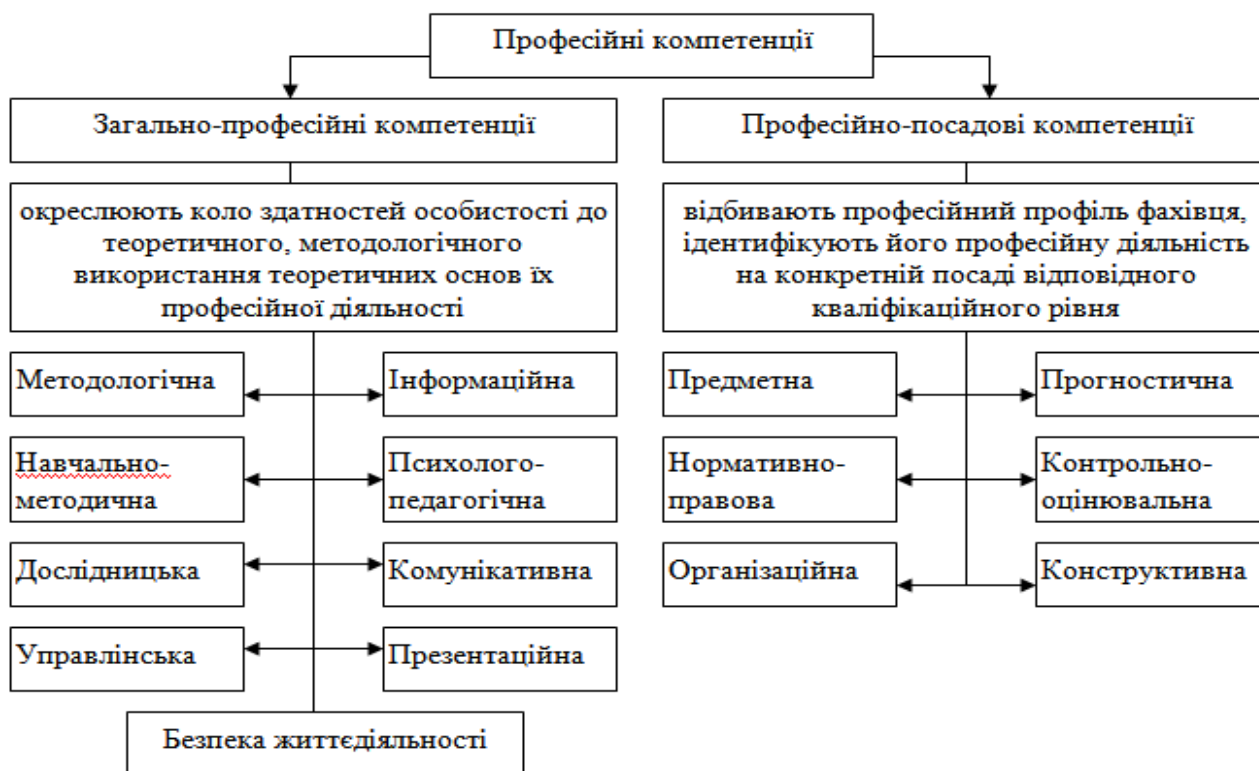

Рис. 1.7. Структура професійних компетенцій (авторська розробка за М. Головань [14, с. 84])

Професійні компетенції співвідносяться з вимогами до професійної підготовленості спеціаліста, визначають його здатність ефективно діяти у відповідності з вимогами справи, методично організовано і самостійно розв'язувати задачі і проблеми, а також оцінювати результати своєї діяльності.

Більшість учених, як вітчизняних, так і зарубіжних, сходяться на думці, що професійна компетентність педагога визначається професійними знаннями і вміннями, ціннісними орієнтаціями в соціумі, мотивами його діяльності, культурою, що виявляється у мові, стилем спілкування, загальною культурою, здібністю до розвитку свого творчого потенціалу, а також володінням методикою викладання предмету, здатністю розуміти і взаємодіяти із студентами, пошаною до них, професійно значущими особистими якостями. Відсутність хоча б одного з цих компонентів руйнує всю систему і зменшує ефективність діяльності викладача. Проаналізуємо різні підходи до визначення складових професійної компетенції (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Складові, що формують професійну компетентність викладача (авторська розробка за [30; 35;54])

№ з/п	Назва компетенції	Сутність
1	2	3
За В. Красівським, І. Лернером, А. Хуторським [54, с. 5-6]		
1	когнітивна складова	наявність системи педагогічних і спеціальних предметних знань
2	операційно-технологічна складова	володіння методами, технологіями, способами педагогічної взаємодії, методами навчання даного предмета
3	особистісна складова	етичні й соціальні позиції та установки, риси особистості спеціаліста
За А. Марковою [35, с. 27]		
1	спеціальна	володіння власне професійною діяльністю на досить високому рівні
2	соціальна	володіння спільною груповою професійною діяльністю
3	особистісна	володіння прийомами особистісного самовираження та саморозвитку, засобами протистояння професійним деформаціям особистості
4	індивідуальна	володіння прийомами самореалізації і розвитку індивідуальності в межах професії

Продовження таблиці 1.4

1	2	3
За Н. Кузьміною [30, с. 90]		
1	спеціальна	включає знання та досвід діяльності в межах навчальної дисципліни, що викладається педагогом
2	методична	володіння методами навчання та уміння застосовувати їх в освітньому процесі
3	психолого-педагогічна	знання основ педагогіка і психології, уміння будувати педагогічно доцільні взаємини зі студентами; уміння пробуджувати та розвивати у студентів стійкий інтерес до вибраної спеціальності та навчальної дисципліни, що викладається
4	диференціально-психологічна	вимагає умінь: виявляти особистісні якості, настанови і спрямованість студентів, визначати й враховувати їх емоційний стан; грамотно будувати взаємостосунки з керівниками, колегами, студентами
5	аутопсихологічна	рефлексії педагогічної діяльності

Таким чином, професійна компетентність відображає готовність і здатність людини професійно виконувати наукові та педагогічні функції відповідно до прийнятих у суспільстві освітніх нормативів й стандартів.

Проаналізувавши погляди науковців до формування структури професійних компетенцій викладача, можна виділити основні її компоненти: когнітивний, діяльнісний, ціннісно-рефлексивний, емоційно-вольовий (табл. 1.5). Виділені компоненти існують не ізольовано один від одного, вони тісно взаємопов'язані між собою.

Таблиця 1.5

Основні компоненти структури професійної компетентності викладача
(авторська розробка за М. Головань [14, с. 86])

№ з/п	Назва	Сутність
1	2	3
1	когнітивний	включає знання теоретичного і технологічного характеру: методологічні знання – знання загальних підходів, принципів, закономірностей розвитку, навчання і виховання студентської молоді; теоретичні знання фахової наукової дисципліни; сукупність знань, необхідних викладачу ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ для здійснення посадових обов'язків; знання, які складають основу педагогічної діяльності викладача ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ; знання інформаційних технологій, їх можливостей для розв'язання задач з предметної галузі та освітньому процесі; креативність, гнучкість, критичність, системність, мобільність, оперативність мислення

Продовження таблиці 1.5

1	2	3
2	діяльнісний	включає досвід пізнавальної діяльності, зафіксований у формі його результатів – знань у фаховій науковій галузі; досвід здійснення відомих способів діяльності у формі умінь діяти за зразком; досвід творчої діяльності у формі умінь приймати ефективні рішення в проблемних ситуаціях; досвід здійснення емоційно-ціннісних ставлень у формі особистісних орієнтацій
3	ціннісно-рефлексивний	включає сукупність особисто значущих і цінних прагнень, ідеалів, переконань, поглядів, ставлень до продукту і предмету діяльності у професійній сфері і сфері стосунків; розуміння професійної компетентності як однієї з провідних професійних і соціальних цінностей; адекватну самооцінку власних можливостей у професійній діяльності, наявність власної позиції щодо прийнятих рішень у професійній діяльності тощо
4	емоційно-вольовий	включає здатність розуміти власний емоційний стан у різноманітних професійних ситуаціях; здатність достойно переживати відсутність результату, невдачі в роботі; цілеспрямованість дій у професійному середовищі; терпіння і володіння собою в ситуаціях невизначеності; наполегливість в досягненні поставленої мети у професійній сфері та ін.

Отже, можна зробити висновок, що професійна компетентність викладача ЗВО – це складне інтегративно-динамічне особистісне утворення, що складається з ієрархічно взаємопов'язаних функціонально-особистісного і структурно-особистісного ресурсів, що виявляються у рівні розвитку основних (когнітивного та діяльнісного) і підтримуючих (мотиваційного, емоційно-вольового та ціннісно-рефлексивного) компонентів, що дозволяють викладачу впевнено реалізовувати посадові функції адекватно ситуації. Побудована компетентнісна модель викладача не є вичерпною, залишається відкритою, але містить основоположні компетенції, якими повинен володіти викладач.

1.4. Формування та розвиток компетентностей у майбутнього викладача ЗВО

У сучасних умовах реформування вищої освіти суттєво змінюється статус викладача, його освітні функції і відповідно коригуються вимоги до його

професійної готовності. Саме розвиток професійно-педагогічної компетентності професорсько-викладацького складу ЗВО є тим педагогічним явищем, яке сприяє формуванню конкурентоспроможного фахівця та підвищенню освітнього й духовного потенціалу українського суспільства загалом.

Професійна компетентність викладача починає своє формування на стадії його професійної підготовки, тобто під час нової діяльності, а процес становлення професійно-педагогічної компетентності викладача – це довгий і поглиблений розвиток. На цьому шляху постає ряд вимог до його становлення.

У системі формування професійної компетентності викладачів повинно забезпечуватися формування в них здатності до самостійного управління власною діяльністю, до керівництва самим собою. Таке самоврядування може відбутися тільки в тому випадку, якщо буде сформовано:

- 1) понятійну основу професійно-педагогічної компетентності;
- 2) емоційно-ціннісну основу сприйняття цілей і засобів освіти;
- 3) операційну основу (формування вміння взаємодіяти з об'єктами освітнього процесу).

Формування професійно-педагогічної компетентності майбутнього викладача зумовлене вимогами до яких належать такі (рис. 1.8).

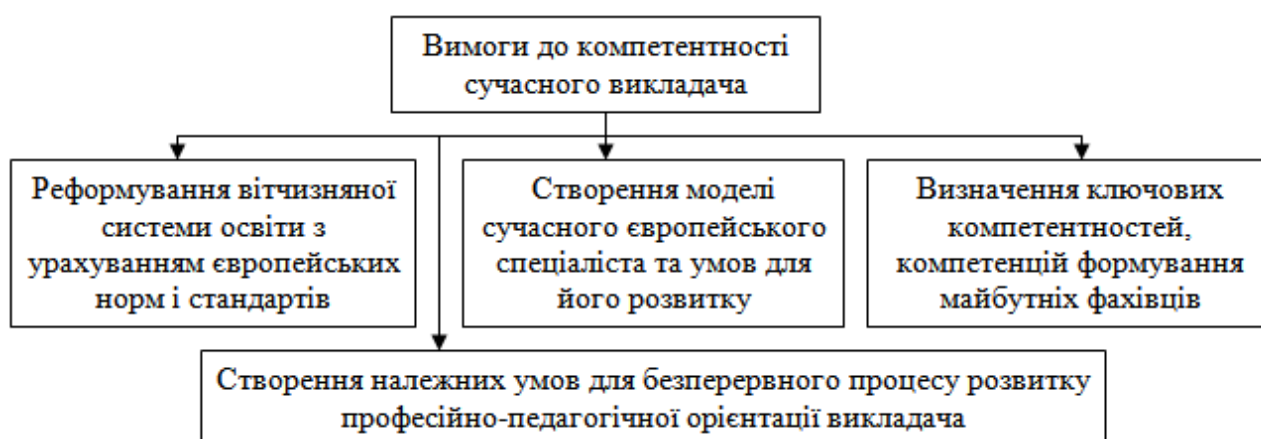

Рис. 1.8. Вимоги, що обумовлюють професійно-педагогічну компетентність викладача (авторська розробка за В. Адольф [2, с. 114])

Теоретичну основу організації освітнього процесу в системі підготовки майбутнього викладача освітньому процесі формують провідні принципи, методи та прийоми навчання. Серед них центральне місце посідають принципи гуманізації та гуманітаризації освіти. Так, принцип гуманітаризації реалізується через розширення й поглиблення загальної гуманітарної культури педагогічних працівників, розширення їхнього соціокультурного кругозору й засвоєння ними загальнолюдських цінностей. Принцип гуманітаризації полягає у посиленні спрямованості підготовки на розвиток особистості студента засобами освітнього процесу.

Принцип гуманізації полягає в утвердженні особистості того, хто навчається, як найвищої соціальної цінності, у найповнішому розкритті її здібностей і задоволенні різноманітних освітніх потреб, забезпеченні пріоритетності загальнолюдських і громадянських цінностей, гармонії стосунків того, хто навчається, і довкілля на основі засвоєння широкого кола гуманітарних знань, сприянні його самоактуалізації в умовах професійної діяльності.

Таким чином, професійна компетентність як інтегральна якість особистості може бути представлена узагальненою еталонною моделлю. Згідно неї, компетентна особа здатна на основі особистісної зацікавленості в результаті, моделювати й оцінювати наслідки своїх дій на тривалу перспективу; це сприяє її переходу з позиції індивіда, який засвоює накопичений досвід, у позицію творця, який створює певні цінності в ході професійно-педагогічної діяльності.

Слід наголосити, що формування професійної компетентності спрямовано на реалізацію як традиційних принципів освіти: фундаментальність, систематичність і системність, поєднання теоретичної підготовки з практичною, з'єднання освітнього процесу з науково-дослідницькою діяльністю, так і інноваційних технологій, форм і методів організації освітнього процесу.

Сучасні вимоги, що висуваються до викладача вищої школи дозволили визначити основні напрями формування його професійної компетентності, до яких можна віднести [48, с. 39]:

- роботу в методичних об'єднаннях, творчих і проблемних групах;
- інноваційну діяльність викладача;
- участь у конкурсах професійної майстерності, майстер-класах, форумах, фестивалях тощо;
- узагальнення й поширення власного педагогічного досвіду;
- атестацію, підвищення кваліфікації;
- використання активних форм роботи з викладачами.

С. Скворцова розробила типовий механізм формування методичної компетентності майбутнього викладача вищої школи (рис. 1.9).

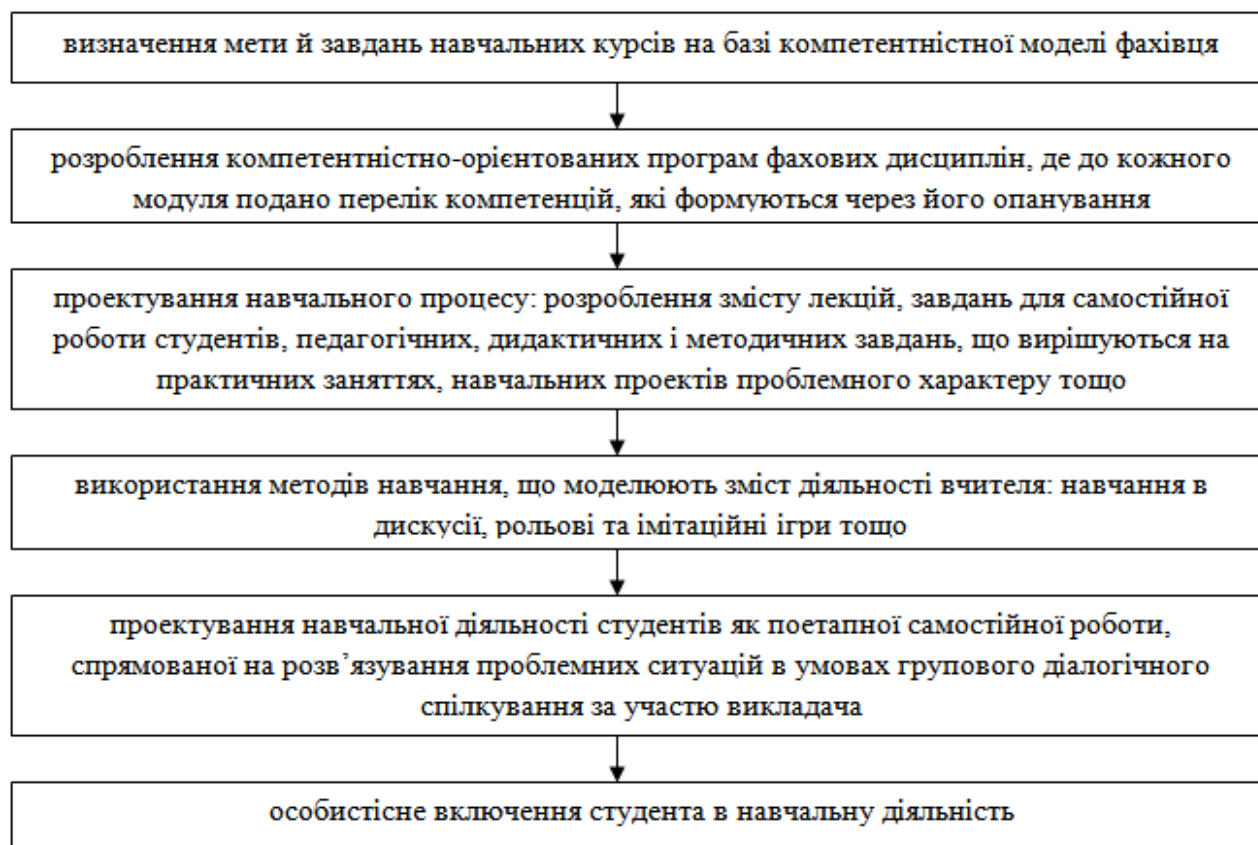

Рис. 1.9. Типова модель формування методичної компетентності викладача вищої школи (авторська розробка за С. Скворцовою [50, с. 148])

Проаналізувавши погляди науковців, слід підкреслити, що І. Драч влучно зазначив, що основними характеристиками процесу формування професійної компетентності фахівця ЗВО є [18, с. 41]:

- здатність успішно задовольняти індивідуальні та соціальні потреби, що базуються на знаннях, уміннях, досвіді, цінностях, ставленнях, мотивації;
- оперативність і мобільність знань;
- здатність застосовувати й інтегрувати їх у кожній конкретній ситуації з урахуванням різних аспектів;
- здатність і готовність приймати рішення, обираючи при цьому найбільш оптимальний у цій ситуації варіант рішення;
- здатність організації соціальної дії та спів організації всіх необхідних для цього ресурсів;
- здатність ефективно, самостійно та відповідально діяти в широкому форматі контекстів;
- комунікативні вміння, що дають змогу цілеспрямовано й ефективно будувати взаємодію з іншими людьми в рамках діяльності;
- наявність певних ціннісних орієнтацій, світоглядної позиції, загальної та етичної культури, мотивів діяльності;
- здатність до саморозвитку, освоєння нових способів дії.

Відповідно до освітньо-професійної програми «Педагогіка вищої школи» можна виділити такі програмні компетентності, як: інтегральна, загальна та фахова компетентність майбутнього викладача ЗВО [42].

Відповідно до професійного стандарту на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти» можна виділити загальні компетентності [37]:

- знання та розуміння предметної області і професійної діяльності;
- володіння навичками критичного мислення;
- володіння комунікативними навичками, здатність проявляти емпатію;
- здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології;
- здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;

- здатність до особистісного і професійного розвитку;
- здатність генерувати нові ідеї (креативність);
- здатність застосовувати кращі практики у професійній діяльності;
- здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети;
- здатність діяти на основі емпіричних міркувань;
- здатність проявляти толерантність та повагу до культурної різноманітності;
- здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

Загальні компетенції підготовки магістрів ОНП Педагогіка вищої школи: Здатність до абстрактного мислення, пошуку, опрацювання, аналізу, синтезу та встановлення взаємозв'язків між явищами та процесами. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні. Здатність спілкуватися з представниками різних професійних груп та у міжнародному контексті. Навички використання інформаційно-комунікаційних технологій для пошуку, оброблення, аналізу інформації з різних джерел та прийняття рішень. Здатність організувати та мотивувати людей рухатися до спільної мети, працювати в команді. Здатність діяти на основі етичних міркувань, соціально відповідально і свідомо. Вміння виявляти та вирішувати проблеми, генерувати нові ідеї. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації. Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми. Здатність бути критичним і самокритичним. Здатність приймати обґрунтовані рішення. Здатність розробляти та управляти проектами. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт. Здатність до саморозвитку, навчання впродовж життя та ефективного самоменеджменту.

До фахових компетентностей спеціальності належить: Здатність до виконання професійних завдань і педагогічних функцій в умовах мінливого освітнього середовища. Здатність до критичного осмислення світових тенденцій, складних процесів та явищ у системі вищої професійної освіти і

застосування комплексних підходів до їх аналізу та прогнозування. Здатність до моделювання освітньої та професійної підготовки фахівця на рівні новітніх досягнень педагогічної науки. Здатність до планування та організації навчальної діяльності, проектування соціально-педагогічної системи підготовки фахівця з урахуванням особливостей професійної діяльності. Здатність до управління навчальною діяльністю з підготовки фахівця за допомогою розробленої системи дидактичних засобів. Здатність до впровадження ефективних освітніх технологій, інтерактивних методів навчання. Здатність до педагогічного спілкування на засадах суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників педагогічного процесу. Здатність до застосування міждисциплінарного підходу до формування необхідних компетентностей фахівця. Здатність самостійно розробляти навчальні й робочі програми з дисципліни, плани практичних занять і самостійної роботи магістрантів. Здатність до самоосвіти та підвищення кваліфікації протягом педагогічної діяльності. Здатність оцінювати рівень сформованих компетентностей на основі застосування адекватних діагностичних засобів. Здатність до діалогічної взаємодії з колегами, широким академічним товариством та громадськістю на національному й міжнародному рівні з метою реалізації інноваційного проекту або вирішення наукової або практичної проблеми. Здатність до формування професійно значущих якостей фахівця у сфері вищої освіти. Здатність до самоаналізу та коригування педагогічної діяльності, самоменеджменту, саморозвитку. Здатність аналізувати власну професійно-педагогічну діяльність, здійснювати рефлексію, узагальнювати позитивний досвід колег.

Отже, урахуовуючи все зазначене вище, можемо стверджувати, що формування професійної компетентності – це процес впливу, що передбачає певний стандарт, на який орієнтується суб'єкт впливу, це керований процес становлення професіоналізму, тобто це освіта й самоосвіта фахівця, що триває протягом усього професійного шляху. Відповідно до цього однією з

характеристик професійної компетентності педагога є постійний динамізм, незавершеність.

Висновки до розділу I

В процесі дослідження теоретичних основ системи формування позитивної мотивації у студентів було вичавлено, що мотив – це спонукання до діяльності, пов'язані із задоволенням потреби суб'єкта. Мотивація – це процес, у результаті якого певна діяльність набуває для індивіда особистого сенсу. Навчально-професійна діяльність – основна діяльність у вищому навчальному закладі, завдання якого є підготовка спеціаліста з вищою освітою. Три основні типи студентів залежно від мотивації навчання і характеру навчально-професійної діяльності: орієнтація на різнобічну професійну підготовку, орієнтація на вузьку спеціалізацію, відсутність внутрішньої мотивації.

Одними з найважливіших компонентів педагогічної діяльності є мотиваційний комплекс особистості: мотивація навчальної і професійної діяльності, мотивація успіху і боязні невдачі, фактори привабливості професії для студентів, що навчаються в педагогічному ЗВО. Навчальна мотивація студентів залежить від груп факторів, що й визначають її специфіку: об'єкт або мета навчальної взаємодії, інтереси комунікатора (студента), інтереси іншої людини або суспільства в цілому.

На формування у студентів позитивної мотивації до навчальної діяльності впливають: розвиток допитливості та пізнавального інтересу, підтримка викладачем їхнього прагнення до саморозвитку і самовдосконалення, використання в навчанні особистісно орієнтованого підходу, збагачення процесу мислення інтелектуальними завданнями, формування об'єктивної оцінки власних можливостей, стимулювання появи емоційного задоволення від процесу навчання, використання різних способів

педагогічної підтримки, виховання почуття обов'язку і відповідального ставлення до освітнього процесу тощо.

Професійна компетентність – це інтегративне утворення особистості, що поєднує в собі сукупність знань, умінь, навичок, досвіду і особистісних якостей, які обумовлюють готовність і здатність особистості діяти у складній ситуації та вирішувати професійні завдання з високим ступенем невизначеності; здатність до досягнення більш якісного результату праці, ставлення до професії як до цінності. Структуру професійної компетентності становлять: когнітивний, діяльнісний, ціннісно-рефлексивний та емоційно-вольовий компонент.

Формування професійної компетентності – це процес впливу, що передбачає певний стандарт, на який орієнтується суб'єкт впливу, це керований процес становлення професіоналізму, тобто це освіта й самоосвіта фахівця, що триває протягом усього професійного шляху.

РОЗДІЛ II. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВПЛИВУ ПОЗИТИВНОЇ МОТИВАЦІЇ НА КОМПЕТЕНТНІСТЬ СТУДЕНТІВ

2.1. Теоретичне обґрунтування проведення експериментального дослідження

Мотиви є причиною зацікавленого ставлення до навчання як до професійної діяльності. Можна стверджувати, що активним у професійному навчанні буде той студент, котрий усвідомлює потребу в знаннях, необхідних у майбутній професійній діяльності, а свою професію усвідомлює як єдине основне джерело задоволення своїх матеріальних і духовних потреб

Професійна самосвідомість сприяє розвитку у студента вміння ставити цілі і досягати їх, робить мотиви навчання стійкими.

Мотиваційна сфера сучасного студента ЗВО має складну структуру, оскільки її становлення відбувається ще в дитинстві, в процесі розвитку дитини. Якою вона стане, залежить і від виховного чинника батьків, вчителів і від навколишнього середовища. Те, що мотивація до навчальної діяльності у всіх різна – очевидно.

На сьогодні тема формування мотивації у студентів стає особливо актуальною, адже вона зумовлює появу та розвиток професійної компетентності. Але потрібно враховувати, що студент проходить різні етапи освітнього процесу. Невідповідність мотивів навчальної діяльності студентів реальності може бути причиною їх неуспішності, а відповідно і причиною низьких темпів розвитку професійної компетентності.

Теоретичне обґрунтування проблеми вмотивованості студентів ЗВО до навчальної діяльності дало підстави для проведення експериментального дослідження.

Для визначення основних мотивів, які спонукають студентів до навчання

у ЗВО, було проведено експериментальне дослідження шляхом анкетування. В опитування взяли участь 80 студентів філологічного факультету Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького та КНУ імені Тараса Шевченка. Розроблена анкета містить 10 запитань відкритого типу (додаток А).

Основні положення дослідження:

- мета – визначення основних мотивів до навчальної діяльності студентів ЗВО;

- предмет – мотив до навчання;

- об'єкт – 80 студентів;

- гіпотеза – передбачається, що вмотивованість до навчання студентів недостатньо висока, а в структурі мотивації превалюють прагматичні мотиви;

- метод – анкетування;

- форма проведення – анонімно;

- кількість запитань – 10;

- термін проведення – 5 годин.

Актуальність проведеного дослідження обґрунтовується наступними положеннями:

- по-перше, слабкою актуалізацією потреб особистості в цілому та її підсистеми – мотиваційної сфери – у сучасних студентів. Адже дуже важливо розуміти і оцінювати роль мотивів навчальної діяльності як особистісного механізму і його впливу на успішність майбутньої професійної діяльності;

- по-друге, необґрунтованістю помилкового професійного вибору, який роблять абітурієнти під час вступу до ЗВО, що, в свою чергу, призводить до їх подальшого розчарування в обраній спеціальності;

- по-третє, зростанням вимог сучасного суспільства до рівня професійної підготовленості кадрів в значній мірі актуалізують проблему вмотивованості до навчання студентів, оскільки рівень професійної компетентності для значної частини випускників ЗВО часто не відповідає потребам ринку праці.

- по-четверте, відсутністю у представників влади чіткого уявлення про шляхи реформування вітчизняної економіки і соціальних інститутів, а також про пріоритетні напрямки формування ефективної кадрової політики держави. Про це свідчить зростання рівня безробіття на ринку праці. Внаслідок чого система освіти виявляється в ситуації невизначеності, не маючи при цьому чітких орієнтирів і напрямів для свого вдосконалення, а це впливає на вмотивованість до навчання студентів ЗВО.

2.2. Інтерпретація та аналіз отриманих результатів досліджень

В опитуванні взяли участь 80 студентів, які обирали ті варіанти відповідей, які якомога точніше відображали їхню думку, мали змогу написати свій варіант відповіді, відповідаючи на варіанти «інше». Також ми повідомили їх, що анкета є анонімною, результати будуть використанні в узагальненому вигляді, але особиста думка, та думка їхніх колег допомогла нам вирішити важливі питання, пов'язані з підвищенням якості відповідального ставлення студентів до навчання, та зробити рекомендації для подальшого процесу дослідження питання.

Результати дослідження показали, що 45% студентів обрали спеціальність, тому що порекомендували батьки; 30% – друзі обрали дану професію, оскільки вважають її престижною; 10% – престижність вищої освіти; і лише 15% відчують, що це їхнє покликання і вважають цю професію справою всього життя (рис. 2.1).

Із цього можливо зробити висновок, що на рішення майбутньої професії значний вплив мають батьки, їхні переконання, в першу чергу таким вибором, люди показують, що думка батьків є вагомішою ніж їх особиста. Якщо це протилежно із власним «хочу» людини, то відбудеться внутрішній конфлікт і

навчання буде для них мало продуктивним, адже задоволення не будуть отримувати, відповідно і мотивація буде на низькому рівні.

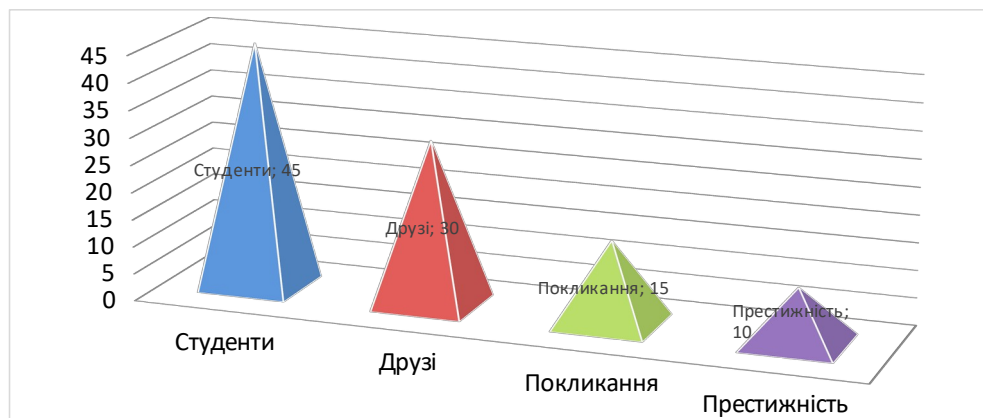

Рис 2.1. Відповіді на питання про причини вибору спеціальності (авторська розробка за результатами анкетування)

Іншим запитанням, було встановлено, залежність студентів їхньої відповідальності до навчання, від того, чи вбачають вони себе в цій професії у майбутньому.

На це запитання 40 % студентів відповіли «так», 25%, що «не залежить». Інша частина вказала «інше» або лише частково залежить, оскільки чітких планів щодо майбутнього в житті не мають.

Безумовно ми можемо стверджувати, що позитивна мотивація залежить від того, чи бачить людина себе в майбутньому фахівцем в цій спеціалізації. Якщо студент бачить себе в цій професії навчання для нього буде цікаве і рівень мотивації до здобуття нових знань, матиме високий рівень.

Нами було проаналізовано питання впливу батьків на формування в студентів відповідального ставлення до освітнього процесу. Результати наведені на рис. 2.2.

За результатами даного опитування: 70% студентів дали позитивну відповідь, 25% вказали, що ні, а решта обрали інше.

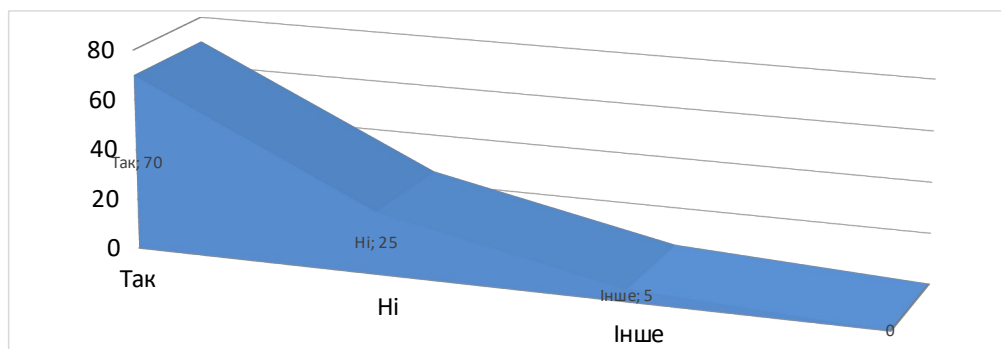

Рис. 2.2. «Вплив батьків на формування відповідальності» (авторська розробка за результатами анкетування)

Батьки, займають вагоме місце у житті студента при формуванні відповідального ставлення до навчання, під впливом мотивації. Тут можна говорити про те, що на початку свого шляху у вищій школі студенти залежні від батьків, їхньої думки, поглядів, студенти мають бажання не засмучувати батьків, та відповідати їх очікуванням.

Але, на мою думку, це може сформувати несаможиттєвість особистості.

Наступний критерій, який аналізувався в даній анкеті, відображає, що саме мотивує студентів до відповідального ставлення до навчання. Результати можемо переглянути в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Відповіді на питання «Що з переліченого спонукає Вас відповідально ставитися до навчання?» (авторська розробка за результатами анкетування)

Високі оцінки, мати червоний диплом (для престижу)	50%
Саморозвиток	14%
Мої батьки спонукають мене ставитися до навчання з відповідальністю, не хочу їх засмучувати	25%
Отримання можливості поїздки закордон, за кошти університету	11%
Інше	0%

Із даних результатів опитування ми можемо зробити висновок, що червоний диплом, високий рівень освіченості, займає вагоме місце в житті

студента, та слугує певним мотиватором. Людина відчуває себе впевненою, та реалізованою на даному рівні розвитку по закінченню освіти в університеті.

Звернули також увагу в опитуванні і на такий критерій, чи легко дотримуватись дисципліни в процесі навчання. Більшість респондентів, а саме (71 %) вказало, що дисципліна, яка є в університеті, є легкою в її дотриманні, адже дані студенти мали до вступу в університет, вже таку корисну навичку. Решта вказали, що в залежності від ситуації, тобто з деякими ситуаціями їм не складно впоратися, а в деяких це вимагає не аби яких внутрішніх зусиль, та мотивів. Дотримання дисципліни в процесі навчання зображено на рис. 2.2.

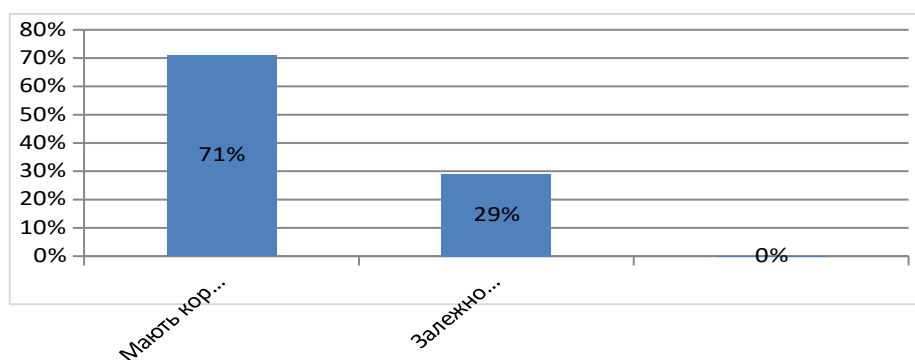

Рис. 2.2. Дотримання дисципліни в процесі навчання (авторська розробка за результатами анкетування)

В наступному запитанні анкетування ми розглянули, та проаналізували від яких умов більшою мірою залежить формування позитивного ставлення до навчальної діяльності. Результати зображено на рис. 2.3.

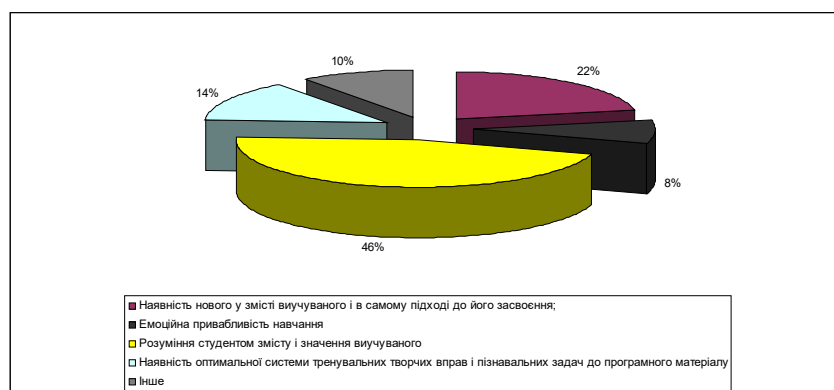

Рис. 2.3. Умови, що впливають на позитивне ставлення до навчання опитаних (авторська розробка за результатами анкетування)

За результатами даного питання можливо зробити такі висновки, що розуміння студентом змісту предмета, виученого значення є дуже головним, під час формування в нього позитивного ставлення. Також головним компонентом є наявність нового, чогось цікавого для студента. Тут під час лекції викладач повинен в повній мірі володіти ораторськими здібностями, та застосовувати новітні технології для того щоб його цікавіше було слухати, запам'ятовувати, а в майбутньому студентові відтворювати здобуті раніше знання, на практиці.

Протягом опитування, звернули увагу та проаналізували, можливість пізнавальної активності спонукати до формування відповідальності у студента. Результати маємо можливість переглянути на рис. 2.4.

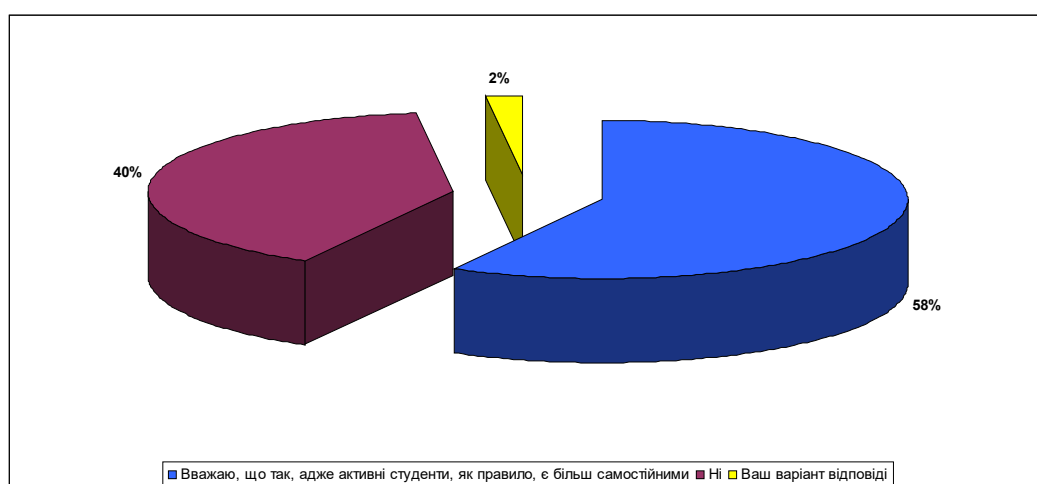

Рис. 2.4. Вплив пізнавальної активності на формування відповідальності до процесу навчання (авторська розробка за результатами анкетування)

За результатами даного опитування ми спостерігаємо такі результати, що 58% опитуваних дали позитивну відповідь, адже активні студенти, як правило, є більш самостійними, організованими в студентському житті. 40% вказали, що не впливає, 2% вказали свій варіант, а саме, що все залежить від характеру та психології, тобто способу мислення студента, та його набутого досвіду.

Також розглянули за 10-тибальною шкалою в якій мірі впливають, вже раніше здобуті успіхи, на результат в майбутньому. Отримані результати відображені на рис. 2.5.

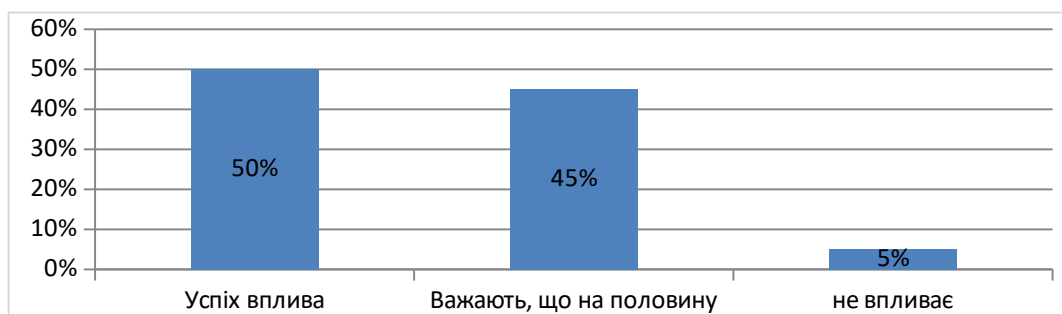

Рис. 2.5. Вплив успіху в минулому на мотивацію в навчанні в теперішньому часі (авторська розробка за результатами анкетування)

Виявлено, що 50% студентів вважають, що успіх безумовно впливає; 50 на 50 – відповіли 45% студентів; і лише 5% вважають, що досягнення минулих років ніяким чином не впливає на теперішнє навчання.

Подальше опитування було спрямоване на визначення якостей викладача, що можуть вплинути на мотивацію до навчання студентів ЗВО. Результати відображено на рис. 2.6.

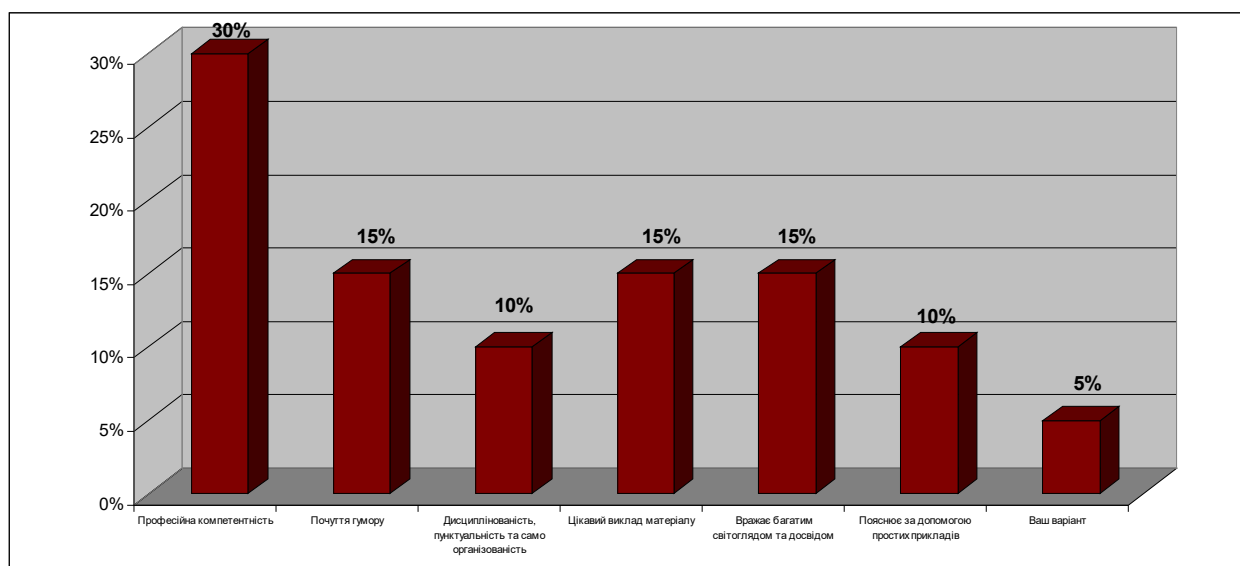

Рис. 2.6. Основні якості викладача, які впливають на мотивацію до навчання студентів ЗВО (авторська розробка за результатами анкетування)

Отже за результатами даного питання ми бачимо, що переважна більшість студентів, а саме це 30 % вважають, що викладач повинен на високому рівні володіти професійною компетентністю, адже це найбільше спонукає студентів до навчальної діяльності. Меншою мірою також впливають: почуття гумору, цікавий виклад матеріалу та досвід (15%), дисциплінованість та прості пояснення – 10%.

Доцільно визначити, що впливає на внутрішній потяг відповідального ставлення студентів до навчання. Результати відображено на рис. 2.7.

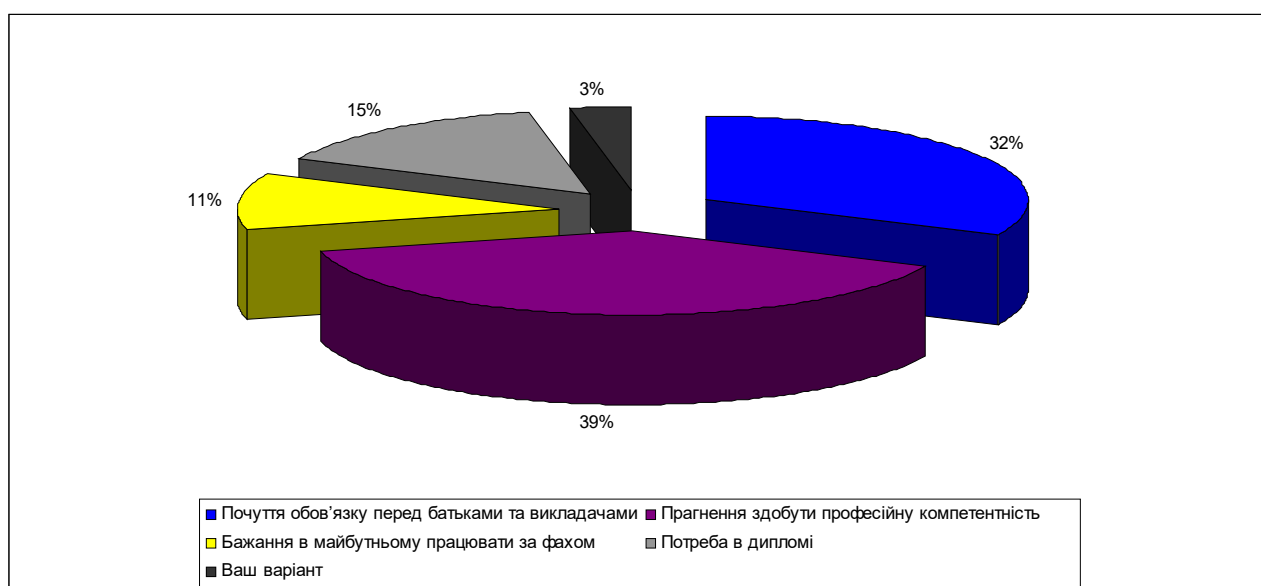

Рис. 2.7. Відповіді на питання: «Що впливає на Вашу відповідальність до навчання?» (авторська розробка за результатами анкетування)

За результатами даного опитування ми бачимо, що, в першу чергу, на відповідальне ставлення до навчання впливає прагнення здобуття професійної компетентності – 38%. Також вагоме місце для студентів ЗВО має почуття обов'язку перед батьками та викладачами – 32%, потреба в дипломі обумовлює відповідальне ставлення до навчання 15% студентів ЗВО, бажання в майбутньому працювати за фахом – 11%, інше – 3% (рівень престижності ЗВО, бажання отримати високий бал).

Отже, проведене анонімне анкетування студентів філологічного факультету Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького дало можливість виявити, які мотиви, в першу чергу, впливають на навчальну діяльність студентів. Чимало чинників впливають на формування відповідальності, мотивації, особистого ставлення до навчання.

Проводячи дослідження щодо особливостей формування у студентів відповідального ставлення до навчання, було з'ясовано, що на формування мотивації у студента впливають, як внутрішні (особисте ставлення до викладача, зацікавленість у вивченні предмета), так і зовнішні чинники (вплив друзів, батьків, колективу). Респонденти вказали, що вже досягнуті успіхи також допомагають у самомотивації, адже в майбутньому є бажання досягти ще більшого результату.

Загалом, можна виокремити такі фактори, які впливають на формування мотивації у студента:

- особисте ставлення до предмета;
- бажання здобути хорошу перспективну професію та працювати за фахом;
- заохочувальний вплив батьків (заохочування);
- професіоналізм викладача;
- бажання здобуття професійної фахової компетентності та ін.

Огляд даної проблеми системи формування у студентів відповідального ставлення до навчання в сучасній вищій школі засвідчує актуальність вивчення даного питання та сприяння викладачів стимулювати студентів до відповідального, позитивного ставлення до процесу навчання.

Оскільки отримані результати показали, що особливої вагомості має компетентність викладача та форма проведення заняття, в подальшому дослідженні доцільно розглянути ефективні методики формування мотивації студентів, зокрема засобами ігрових технологій.

2.3. Ефективність упровадження методики формування мотивації студентів засобами ігрових технологій

В сучасних умовах сфера вищої освіти потребує такої організації діяльності, яка забезпечила б розвиток індивідуальних здібностей і творчого ставлення до життя кожного студента ЗВО, впровадження різних інноваційних навчальних програм, реалізацію принципу гуманного підходу тощо. Гостро ставиться питання вмотивованості студентів до навчання, тому зовсім не випадково, що більшою мірою зростає роль практичних занять у освітньому процесі професійної підготовки. На сьогодні виникає нагальна потреба в розширенні методичного потенціалу в цілому, і в активних формах навчання зокрема. До таких активних форм навчання відносяться ігрові технології.

Ігрові технології є однією з унікальних форм навчання, яка дозволяє зробити цікавими і захоплюючими не тільки роботу учнів на творчо-пошуковому рівні, а й буденні кроки з вивчення будь-якого матеріалу. Ігрові технології універсальні, тобто дають можливість розробити інтерактив з будь-якої дисципліни.

Використання гри допомагає уникнути труднощів, здійснювати вивчення та закріплення матеріалу на рівні емоційного усвідомлення, що сприяє в подальшому оволодінню професійною компетентністю. Адже гра - це природна і гуманна форма навчання. Навчаючи за допомогою гри, можна подати матеріал не так, як зручно викладачу, а так, як бачить це студент. За допомогою гри не тільки добре засвоюється навчальний матеріал, але й формується позитивне ставлення до виконуваної діяльності.

Для з'ясування ефективності впровадження методики формування мотивації студентів засобами ігрових технологій було досліджено основні показники вмотивованості студентів філологічного факультету КНУ ім. Т. Шевченка до звичайної навчальної діяльності та ігрової форми. Про зацікавленість студентів у навчанні свідчать такі показники, як відвідування,

активність, ініціативність та загальна успішність. Саме ці показники було досліджено до впровадження методики ігрових технологій на заняттях та після неї. В опитування взяли участь 40 студентів філологічного факультету Київського національного університету ім. Б. Хмельницького.

Об'єкт дослідження: навчання студентів філологічного факультету ЗВО з використанням ігрових технологій.

Предмет дослідження: ігрові технології як засіб підвищення навчальної мотивації у студентів ЗВО.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні ефективності використання ігрових технологій на заняттях для формування позитивної мотивації студентів ЗВО.

Гіпотеза: ігрові технології зумовлять підвищення формування позитивної мотивації студентів до навчальної діяльності.

Актуальність проведення дослідження обумовлюється тим, що

- гра – це потужний стимул у навчанні, різноманітна й сильна мотивація. За допомогою гри набагато активніше і швидше відбувається збудження пізнавального інтересу, тому що людині за своєю природою подобається грати, іншою причиною є, те, що мотивів у грі набагато більше, ніж у звичайній навчальній діяльності. Досліджуючи мотиви участі студентів в іграх, відзначимо, що деякі прагнуть реалізувати свої здібності і потенційні можливості, бо не знаходять виходу в інших видах навчальної діяльності, інші – щоб отримати високу оцінку, деякі – щоб показати себе перед колективом тощо;

- в грі активізуються психічні процеси учасників ігрової діяльності: увага, запам'ятовування, інтерес, сприйняття, мислення. Гра емоційна за своєю природою і тому здатна навіть саму суху інформацію оживити і зробити яскравою, що запам'ятовується.

- у грі можливе залучення кожного в активну роботу, це форма, яка протистоїть пасивному слуханню чи читанню.

- в процесі гри інтелектуально пасивний студент здатний виконати такий обсяг роботи, який йому зовсім недоступний у звичайній навчальній ситуації.

Перед впровадженням методики ігрової діяльності у процес навчання слід зробити контрольний зріз показників вмотивованості студентів ЗВО (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Основні показники вмотивованості студентів філологічного факультету
(авторська розробка за результатами тестування)

Показник	Рівень		
	Низький	Середній	Високий
Відвідуваність		+	
Активність	+		
Ініціативність	+		
Загальна успішність		+	

Проаналізувавши дані наведеної таблиці, можна зробити висновок, що переважна більшість студентів (60%) відвідують заняття, однак не проявляють особливої активності (10%) та ініціативності (13%). Рівень загальної успішності можна охарактеризувати як середній.

Основними причинами такої ситуації є:

- незрозуміла подача матеріалу (багато «заумних» фраз та термінів);
- відсутність зацікавленості;
- монотонність заняття;
- відсутність бажання виділятися тощо.

Таким чином, можна зробити висновки, що студенти філологічного факультету ЗВО недостатньо вмотивовані до навчання та не проявляють зацікавленості на заняттях. Тобто, більшість відвідує пари й просто відсиджується.

Тому для підвищення зацікавленості студентів до навчальної діяльності та формування позитивної мотивації доцільно впровадити методику

використання ігрових технологій. На заняттях слід використовувати такі види ігрової діяльності:

- ігри для вивчення нового матеріалу;
- ігри для закріплення та повторення пройденого матеріалу;
- ігри для перевірки знань;
- узагальнюючі ігри;
- ігри-паузи для відпочинку та релаксації.

В процесі навчальної діяльності для підвищення позитивної мотивації студентів філологічного факультету на заняттях проводилися такі ігри:

- під час вивчення нового матеріалу було подано кросворд, ключове слово якого повідомляло про тематику заняття. Також використовувалися ігри на визначення термінології за допомогою голосних звуків;

- для перевірки засвоєння матеріалу було організовано такі ігри: «Орфографічне лото», «Більше слів», «Третій зайвий». Такі прості дидактичні ігри створили умови студентам запам'ятати та відтворити нові поняття, терміни та явища, закріпити пройдений матеріал та проявити свою індивідуальність;

- для узагальнення матеріалу найчастіше використовувалися настільні ігри: монополія, «хто я?», «мішечок» тощо. Саме настільний формат ігор дає можливість розкритися кожному студенту в процесі навчальної діяльності. Єдиним їх недоліком є вузька сфера застосування, тобто гра визначається в залежності від специфіки заняття й навчальної дисципліни;

- особливою популярністю у студентів користуються ігри-паузи, які дозволяють відпочити від освітнього процесу. Часто для цього використовувалися словесні ігри: «Впізнай за описом», «Назвіть одним словом», «знайдіть помилку» та ін. Таким чином, студенти і відпочивали, і проявляли активність.

В кінці дослідження на одному з занять було проведено тест – опитування закритого типу, яке включало усього 3 запитання (додаток Б). Це

тест дав змогу визначити, що ігрова діяльність напряду впливає на мотивацію навчальної діяльності студентів.

Таким чином, слід зробити контрольний зріз показників після проведення занять в ігровій формі у студентів філологічного факультету Київського національного університету ім. Б. Хмельницького (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Основні показники вмотивованості студентів філологічного факультету після проведення занять з ігровими технологіями (авторська розробка за результатами тестування)

Показник	Рівень		
	Низький	Середній	Високий
Відвідуваність			+
Активність			+
Ініціативність		+	
Загальна успішність		+	

Проаналізувавши дані наведеної таблиці, можна зробити висновок, що організація занять у формі ігрової діяльності значно підвищила відвідуваність занять студентами ЗВО (83%), збільшила їх прояв активності (79%) та ініціативності (54%). Хоча загальний рівень успішності залишився на середньому рівні, однак простежується прямий вплив ігрової активності на формування позитивної мотивації студентів до навчальної діяльності.

Доцільно провести аналіз психологічних особливостей студентів ЗВО за шкалою САН (самопочуття, активність, настрої) [7, с. 113]. Це обумовлюється тим, що саме ці три компоненти є основними складовими функціонального психоемоційного стану. На рисунку 2.8 відображено психологічні показники студентів до та після проведення занять з використанням ігрової діяльності.

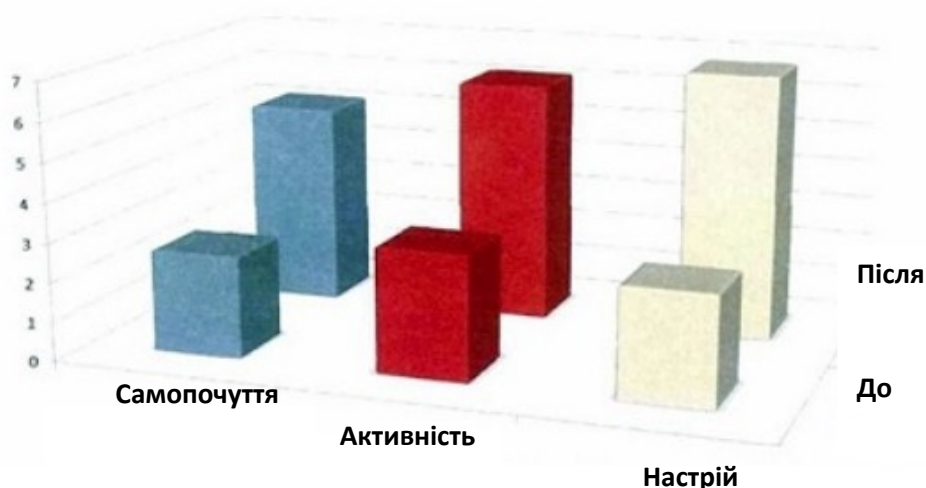

Рис. 2.8. Психологічні показники студентів до та після проведення занять з використанням ігрової діяльності (авторська розробка за результатами тестування)

Отже, методика використання ігрових технологій на заняттях є абсолютно відкритою формою, яка дозволяє студентам з максимальною можливістю проявляти власні емоції та навички, а також створює умови для вільної поведінки суб'єкта в рамках освітнього процесу. Проведене дослідження дає можливість визначити основні перспективи використання ігрових технологій в освітньому процесі:

- підвищення інтересу студентів до групової форми співпраці та, як наслідок, підвищення загального рівня професійної освіти;
- спрощення та вирішення складних проблем та ситуацій, які виникають в процесі навчальної діяльності;
- створення творчої та вільної атмосфери в процесі навчання;
- закріплення набутих умінь та навичок студентів ЗВО;
- визначення слабких місць компетентності в групі.

Варто зазначити, що роль педагогічної гри на заняттях досить висока: ігрові технології не тільки сприяють формуванню позитивної внутрішньої навчальної мотивації студентів, активізації пізнавальних інтересів і творчої

діяльності учнів, а й мають пряме відношення до виконання державних стандартів в рамках вищої освіти.

2.4. Аналіз результатів проведеного дослідження формування системи позитивної мотивації в процесі педагогічної практики

В процесі педагогічної практики було виявлено, що одним з ефективних засобів формування позитивної мотивації до навчання студентів є ігрові технології в освітньому процесі. Гра є важливим засобом самовираження студентів, пробою власних сил, соціально-педагогічною формою студентського життя.

При проведенні дослідження підтвердилася гіпотеза про те, що, якщо використовувати на заняттях педагогічні ігри та інші елементи ігрових технологій, то це допоможе сформувати у студентів позитивну мотивацію до освітнього процесу.

Не можна недооцінювати роль навчальної мотивації, яка, в деяких випадках, може компенсувати недостатньо високі здібності студентів як професійні, так і інтелектуальні. Варто зауважити, що при відсутності мотивації до професії та навичок (або окремого предмета) можна говорити про успішну навчальну діяльність навіть при наявності високих інтелектуальних здібностей. Можна зробити висновок про те, що мотиваційний фактор має для успішного навчання навіть більш високе значення ніж інтелектуальний.

В результаті аналізу використання ігрових технологій на заняттях у ЗВО виявляється наступна методика ведення дидактичних ігор в процесі вивчення нового матеріалу на основі активізації пізнавальної діяльності студентів:

1) Постановка навчально-ігрового завдання перед вивченням нового матеріалу. Це адресоване учням завдання може бути направлене на виконання однієї логічної операції (виділення головного, порівняння та ін.) або на

розвиток уяви. Крім того, завдання працює і на цікавість навчання мотивуючи, стимулюючи і активізуючи пізнавальні процеси студентів.

2) Застосування отриманих студентами знань в ході кульмінації і заключного етапу гри (при цьому вивчення нового матеріалу і його закріплення об'єднується в єдиний процес). Залежно від задуму викладача дане положення при проведенні гри може бути реалізовано на одному занятті чи розтягнуто на декількох заняттях.

Переваги методики застосування ігрових технологій на занятті полягає в наступному:

- гра мотивує, стимулює і активує пізнавальні процеси студентів – увагу, сприйняття, мислення, запам'ятовування і уяву;
- гра затребує отримані знання, підвищує їх міцність;
- однією з головних переваг є підвищення інтересу до предмета практично у всіх студентів групи;
- за допомогою гри задіюється «ближня перспектива» в навчанні;
- гра дозволяє гармонійно поєднувати емоційне і логічне засвоєння знань, за рахунок чого студенти отримують міцні, усвідомлені й відчуті знання.

Позитивні емоції, що виникають під час ігор в процесі навчання, активізують діяльність учнів, розвивають увагу, пам'ять, мову, збагачують словник, тим самим підвищують позитивну навчальну мотивацію студентів ЗВО.

Створення умов для підвищення позитивної мотивації до навчання на студентів вимагає використання ряду методичних прийомів і видів робіт. Принцип позитивної мотивації до навчання полягає в тому, що завдання та вправи повинні бути цікаві студентам. Вся організація навчання повинна бути орієнтована на добровільне включення студента в діяльність. Треба, щоб він хотів це зробити; щоб у нього був інтерес; щоб завдання були творчими, проблемними, але відповідні до його можливостей. Підвищити позитивну мотивацію до навчання можна:

- за допомогою розробки нових, цікавих завдань;
- за рахунок продуманості інструкцій викладача;
- з урахуванням підвищення дидактичної значущості балу, створення умов навчання, при яких відбувається розкриття можливостей студента і він переконується у своїх здібностях.

Особливості застосування ігрових технологій в процесі навчання сприяють формуванню навчальної мотивації студентів. А знання специфіки навчальної мотивації допоможе викладачеві більш ефективно організувати освітній процес. Необхідно приділяти увагу мотиваційному компоненту навчання, а також починати формування мотивації з виявлення реального рівня зацікавленості студентів в освоєнні конкретного предмета і зони найближчого розвитку як навчальної групи в цілому так і окремого студента.

Проведений педагогічний експеримент показав ефективність застосовуваних форм, методів і засобів ігрових технологій навчання, спрямованих на розвиток позитивної мотивації студентів. В рамках проведення педагогічного експерименту вдалося встановити, що застосування ігрових технологій сприяє підвищенню мотивації студентів до вивчення предметів.

Застосування педагогічних ігор на заняттях показало позитивну динаміку в освоєнні студентами навчального матеріалу.

Результати контрольного експерименту також дозволили зробити висновок про підвищення позитивної мотивації студентів до навчання.

Отже, слід зазначити, що педагогічна гра займає важливу роль в навчально-виховному процесі, тому що допомагає розвитку в учнів пізнавального інтересу, мовленнєвих умінь і навичок, комунікативних якостей, позитивної мотивації необхідних для освоєння майбутньої професії, вміння працювати в команді і нести відповідальність не тільки за свої дії, але і дії колективу.

Висновки до II розділу

В сучасних умовах розвитку сфери вищої освіти невідповідність мотивів навчальної діяльності студентів реальності може бути причиною їх неуспішності, а відповідно і причиною низьких темпів розвитку професійної компетентності.

Для визначення причин вмотивованості студентів ЗВО до навчальної діяльності було проведено експериментальне дослідження, в ході якого було визначено основні мотиви, які спонукають студентів до навчання у формі анонімного анкетування. В опитування взяли участь 40 студентів філологічного факультету Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького та 40 студентів філологічного факультету Київського національного університету ім. Б. Хмельницького.

У результаті проведеного анкетування було отримано інформацію, що дає підстави виділити фактори, які впливають на формування мотивації у студента:

- особисте ставлення до предмета;
- бажання здобути хорошу перспективну професію та працювати за фахом;
- заохочувальний вплив батьків (заохочування);
- професіоналізм викладача;
- бажання здобуття професійної фахової компетентності та ін.

В сучасних умовах розвитку сфери вищої освіти необхідно постійно перебувати в пошуку нових технологій навчання та мотивації студентів до освітнього процесу. Саме ігрові технології є однією з унікальних форм навчання, яка дозволяє зробити цікавими і захоплюючими не тільки роботу учнів на творчо-пошуковому рівні, а й буденні кроки з вивчення будь-якого матеріалу. Результати дослідження дають підстави зробити висновок, що організація занять у формі ігрової діяльності значно підвищує відвідуваність занять студентами ЗВО (83%), збільшує їх прояв активності (79%) та

ініціативності (54%). Простежується прямий вплив ігрової активності на формування позитивної мотивації студентів до навчальної діяльності.

Педагогічна гра займає важливу роль в навчально-виховному процесі, тому що допомагає розвитку в учнів пізнавального інтересу, мовленнєвих умінь і навичок, комунікативних якостей, позитивної мотивації необхідних для освоєння майбутньої професії, вміння працювати в команді і нести відповідальність не тільки за свої дії, але і дії колективу.

РОЗДІЛ III. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДВИЩЕННЯ ПОЗИТИВНОЇ МОТИВАЦІЇ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ У ФОРМУВАННІ КОМПТЕНТНОСТЕЙ ПІД ЧАС ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

3.1. Формування позитивної мотивації як фактор успіху освітньої діяльності майбутніх викладачів ЗВО

Формування позитивної мотивації передбачає процеси, методи й засоби спонукання студентів до продуктивної навчальної діяльності, до активного освоєння змісту освіти. Цікаво, що позитивна мотивація зумовлює діяльність викладача (мотивація навчання, їхнє ставлення до професійних обов'язків) та студентів (мотивація навчання, внутрішня, самомотивація).

Мотивація є ключовим фактором успіху освітньої діяльності майбутніх викладачів ЗВО (рис. 3.1).

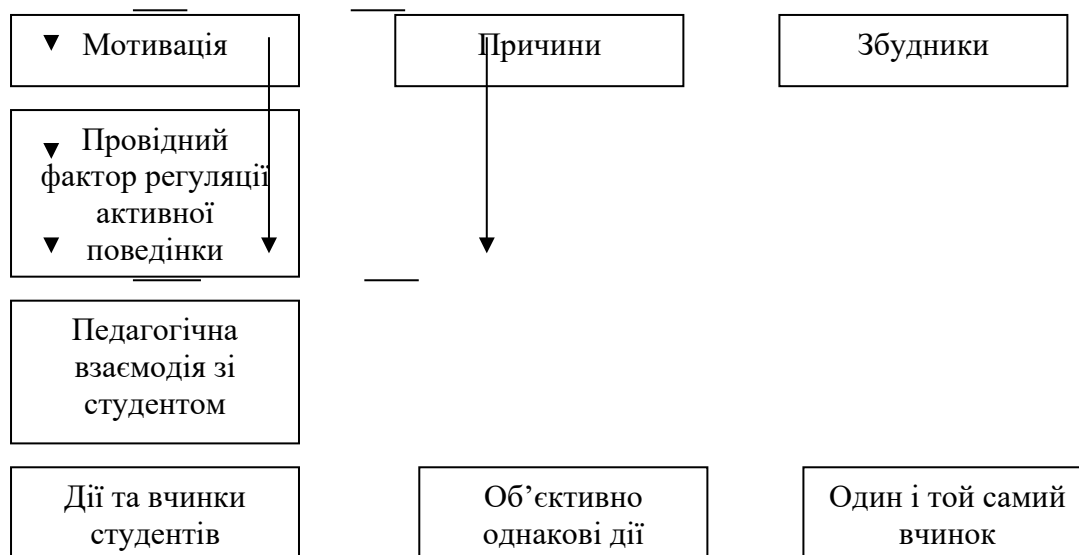

Рис. 3.1. Мотивація як фактор дій та вчинків студентів (авторська розробка за [24, с. 87])

Успішність навчальної діяльності майбутніх викладачів залежить від соціально-психологічних і соціально-педагогічних чинників. На успішність

навчальної діяльності впливають також сила і структура мотивації. Ефективність навчальної діяльності знаходиться в прямій залежності від сили мотивації. Однак прямий зв'язок зберігається до певної межі. При досягненні результатів і продовженні збільшення сили мотивації – ефективність діяльності знижується (рис.3.2).

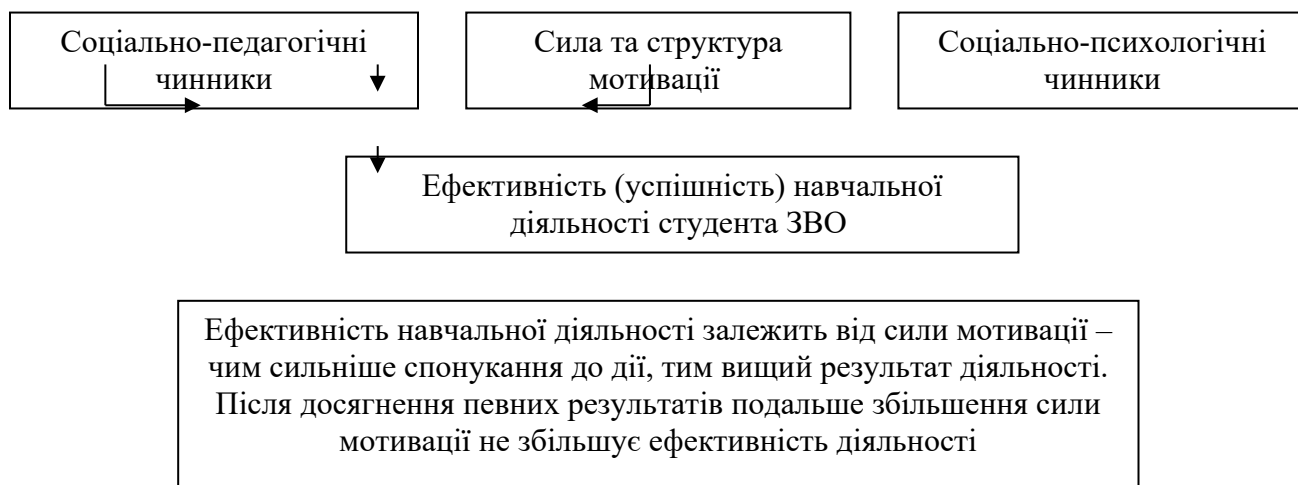

Рис. 3.2. Вплив мотивації на успішність навчальної діяльності майбутнього викладача ЗВО (авторська розробка за [36, с. 322])

Зв'язок інтелектуального розвитку з успішністю навчальної діяльності не доведений. Виявлено закономірність: «сильні» студенти відрізняються один від одного, але не за рівнем інтелекту, а по силі, якості та типу мотивації. Для сильних студентів характерна внутрішня мотивація – освоєння професії на високому рівні і орієнтація на отримання міцних компетентностей, а для слабких студентів – зовнішня мотивація – уникнення осуду і покарання за погане навчання.

Студент, який пристрасно бажає вчитися, відрізняється наступною характеристикою: чим більше він пізнає, тим сильнішою стає спрага до знань, при цьому в якості мотивів можуть виступати ідеали, інтереси, переконання, соціальні установки, цінності (рис. 3.3).

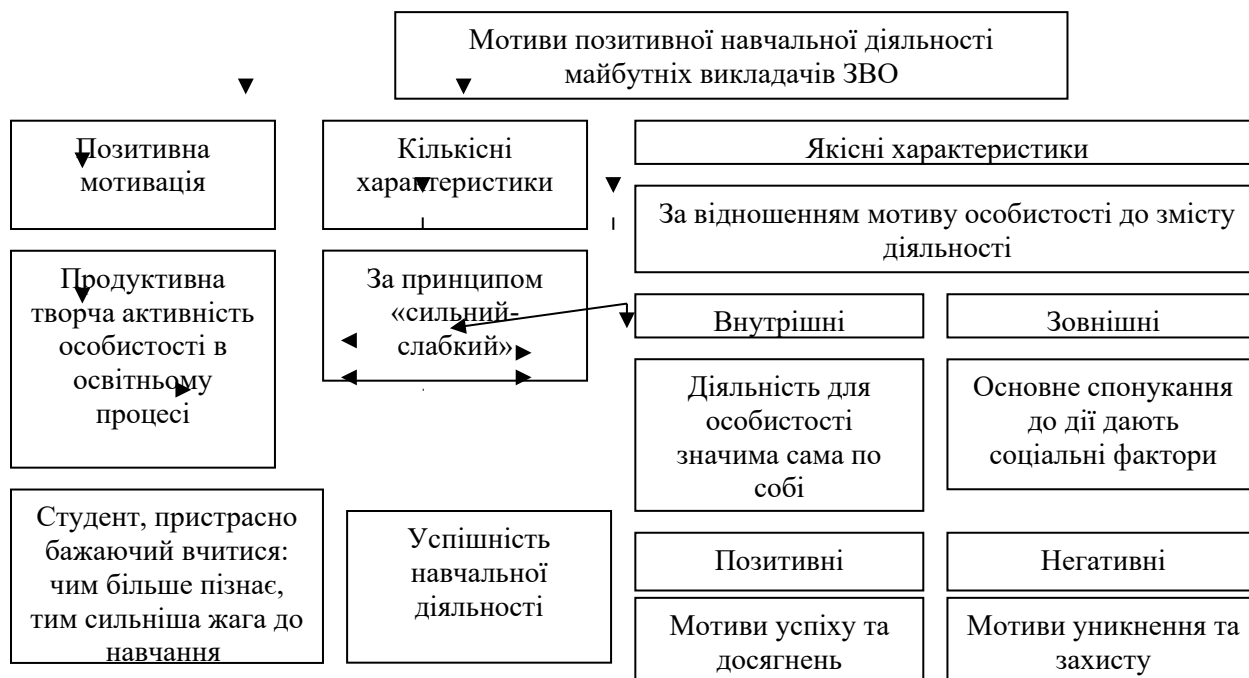

Рис. 3.3. Мотиви позитивної навчальної діяльності майбутніх викладачів ЗВО (авторська розробка за [34])

Позитивна мотивація може заповнювати недолік спеціальних здібностей, а також відіграє роль компенсаторного фактора. Цей компенсаторний механізм у зворотному напрямку не спрацьовує: яким би здатним і ерудованим не був студент, без бажання і поштовху до навчання він не доб'ється успіхів (рис. 3.4).

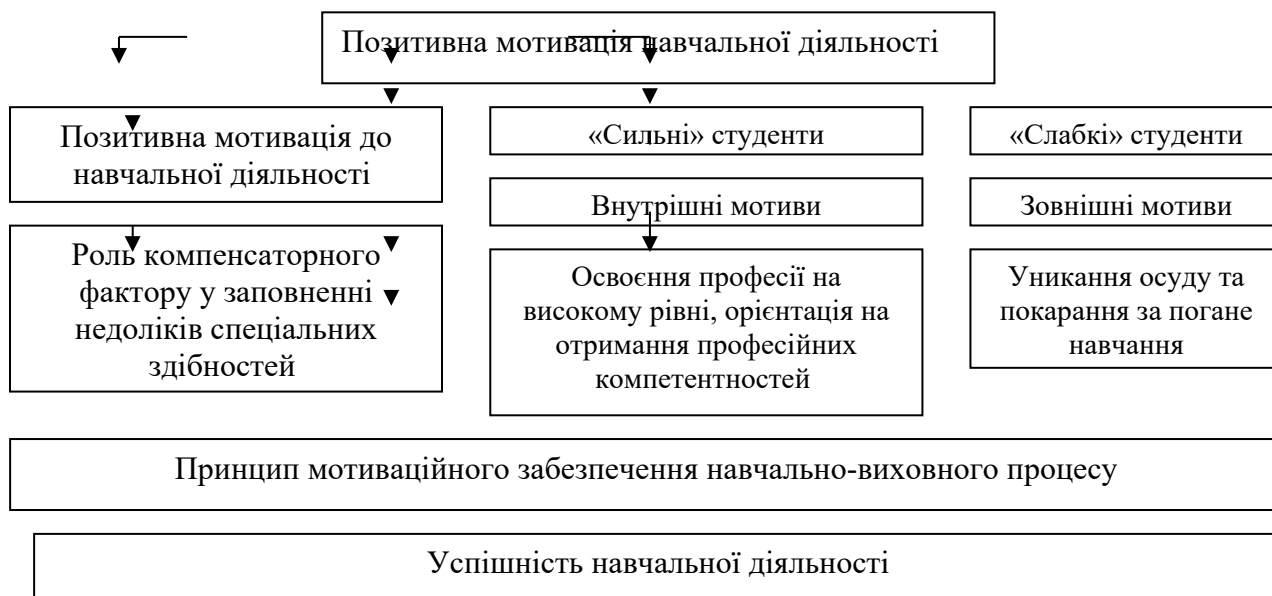

Рис. 3.4. Мотиваційне забезпечення навчально-вихованого процесу (авторська розробка за [45, с. 124])

Успіх майбутніх викладачів ЗВО залежить від мотиваційного компоненту, а саме: [37, с. 21]:

- чим вищий ступінь самоповаги, тим кращі результати в навчанні;
- успіхи в навчанні є каталізатором освітнього процесу;
- невдачі в навчанні можуть привести до бажання припинити навчання;
- почуття радості й інтерес полегшують навчання;
- страх і напруженість ускладнюють процес навчання.

Разом з тим педагогу необхідно:

- підтримувати рівний стиль взаємовідносин між усіма учасниками педагогічного процесу;
- підбадьорювати студентів при виникненні у них труднощів;
- підтримувати позитивний зворотний зв'язок;
- піклуватися про різноманітність методів викладання навчального матеріалу.

У процесі формування позитивної мотивації до навчання постійно актуальними залишаються поради [10, с. 196]:

- привчати студентів до напруженої пізнавальної праці, розвивати їх наполегливість, силу волі, цілеспрямованість;
- заохочувати виконання завдань підвищеної складності;
- вчити чітко визначати цілі, завдання, форми звітності, критерії оцінки;
- формувати почуття обов'язку, відповідальності;
- вчити висувати вимоги перш за все перед самим собою.

3.2. Специфіка мотивації майбутньої професії викладача ЗВО

Майбутній викладач, націлений на мотиви особистісної самореалізації, прагне досягти результату в своїй діяльності без особистісно-прагматичної мотивації, отримує задоволення від самого процесу інноваційної діяльності, яка

має для нього глибокий професійний і суб'єктивно значимий сенс. Такого викладача відрізняє створення нових концептуальних підходів, високий рівень рефлексії та психологічна готовність до сприйняття і освоєння нового.

Згідно з рядом досліджень мотивація інноваційної діяльності розглядається як процес здобуття суб'єктом-викладачем адекватного особистісного сенсу професійної діяльності в системі інших видів. У зв'язку з цим формування необхідної мотивації діяльності майбутнього викладача набуває особливого значення.

Слід зазначити, що своєрідність педагогічної діяльності полягає в тому, що вона є «метадіяльністю», тобто діяльністю з організації іншої діяльності: діяльність педагога будується над діяльністю студента.

Досить часто мотиви діяльності не усвідомлюються майбутнім викладачем, тому важливо мати чітке уявлення про те, як вона розвивається в процесі їх підготовки у закладі вищої освіти: наскільки напружено, в якому напрямку, з яких дій будується; які засоби використовуються при різній мотивації педагога.

Структура мотивації багатозначна за змістом і різним формам. Мотивація майбутніх викладачів поділяється на зовнішню і внутрішню в залежності від джерела спонукання. Всі мотиви навчання об'єднуються в чотири великі групи: професійні, пізнавальні, мотиви соціальної ідентифікації й утилітарні мотиви

Успішною мотивацією діяльності майбутнього вчителя виділяють певні педагогічні умови, важливими з яких є наступні:

- упевненість майбутнього педагога в силі освоєнні нововведення;
- наявність потреби в розвитку і саморозвитку особистості;
- переконання в справедливості винагороди за педагогічну діяльність.

Названі вище умови успішної мотивації діяльності майбутнього викладача можуть бути створені, якщо буде вирішено ряд управлінських завдань, а саме:

- формування у майбутнього викладача проблемної свідомості;

- створення системи випереджаючого навчання;
- інформування про нові можливості в процесі здійснення інновацій;
- надання допомоги інноваторам;
- постійна підтримка професійної мотивації;
- особистісна самореалізація у майбутніх викладачів;
- надання творчої свободи;
- навчання майбутніх викладачів засобами само актуалізації

Факторами, що впливають на ефективність організації педагогічної практики, є:

- оптимальне поєднання теоретичної і практичної підготовки;
- організація попередньої практичної підготовки до педагогічної практики;
- створення позитивної мотивації і морально-психологічного клімату в період педпрактики.

Вирішення проблеми підвищення професійної мотивації лежить в двох напрямках:

1. Зниження негативної мотивації - страхів, невпевненості в своїх знаннях і силах, страх невдачі, незадоволеності собою або обставинами, прагнення уникнення покарання або неприємностей;

2. Підвищення позитивної мотивації - пізнавальні мотиви, інтерес до способів добування знань, спрямованість на успіх, прагнення

придбати професійно значущі навички

Проведене дослідження дає підстави для реалізації роботи щодо зниження негативної мотивації. Основні несприятливі фактори розвитку майбутнього викладача:

- страх не знайти спільної мови зі студентами;
- страх «не влитися» в педагогічний колектив;
- невпевненість у своїй методичній підготовці;
- невпевненість у правильності вибору професії в цілому;

- небажання брати відповідальність за студентів;
- страх тиску з боку керівництва і батьків студентів;
- боязнь потрапити в незручну ситуацію під час проведення заняття;
- небажання виконувати роботу з методичною документацією.

Отже, проаналізувавши дану проблему, ми прийшли до наступних висновків:

- діяльність майбутнього викладача збуджується і регулюється мотиваційною основою особистості, при цьому мотивація студентів повинна бути спрямована на подолання негативних стереотипів в їхній свідомості у ставленні до нововведень і на формування проблемного свідомості, що дозволяє бачити проблеми своєї власної діяльності. Тут важлива наявність моральних і матеріальних стимулів навчальної діяльності студентів і разом з тим підтримка духу стимулюючого розвитку.

Важливо також формувати мотиви участі студентів в діяльності через усвідомлення ними власних проблем. У цьому випадку даний процес матиме особистісний сенс, буде здійснюватися усвідомлено і мотив буде стійким.

Ефективність здійснення діяльності забезпечує тільки адекватна мотивація, а саме: професійні мотиви і мотиви особистісної самореалізації.

Успішна мотивація діяльності майбутнього викладача сприяє створенню певних педагогічних умов при цьому важливу роль відіграє координуючу діяльність викладача.

Висновки до розділу 3

Специфіка позитивної мотивації майбутнього викладача передбачає процеси, методи й засоби спонукання студентів до продуктивної навчальної діяльності, до активного освоєння змісту освіти. Цікаво, що позитивна мотивація зумовлює діяльність викладача (мотивація навчання, їхнє ставлення

до професійних обов'язків) та студентів (мотивація навчання, внутрішня, самомотивація).

У процесі формування позитивної мотивації до навчання постійно актуальними залишаються поради: привчати студентів до напруженої пізнавальної праці, розвивати їх наполегливість, силу волі, цілеспрямованість; заохочувати виконання завдань підвищеної складності; вчити чітко визначати цілі, завдання, форми звітності, критерії оцінки; формувати почуття обов'язку, відповідальності; вчити висувати вимоги перш за все перед самим собою.

Успішною мотивацією діяльності майбутнього вчителя виділяють певні педагогічні умови, важливими з яких є наступні: упевненість майбутнього педагога в силі освоєнні нововведення; наявність потреби в розвитку і саморозвитку особистості; переконання в справедливості винагороди за педагогічну діяльність.

Успішна мотивація діяльності майбутнього викладача сприяє створенню певних педагогічних умов при цьому важливу роль відіграє координуючу діяльність викладача.

Досить часто мотиви діяльності не усвідомлюються майбутнім викладачем, тому важливо мати чітке уявлення про те, як вона розвивається в процесі їх підготовки у закладі вищої освіти: наскільки напружено, в якому напрямку, з яких дій будується; які засоби використовуються при різній мотивації педагога.

ВИСНОВКИ

Проблема формування мотивації знаходиться на стику навчання й виховання. Мотив – це спонукання до діяльності, пов'язані із задоволенням потреби суб'єкта, а мотивація – це процес, у результаті якого певна діяльність набуває для індивіда особистого сенсу. Мотивація є одним із ведучих факторів успішного навчання молодшої людини, а отже її професійного становлення. У сучасному сьогоденні важливим є не просто навчання молодшої людини предметним знанням, умінням, навичкам, а й розвиток її особистості як активного суб'єкта суспільної діяльності, відповідального за своє життя, життя оточуючих, розвиток всього суспільства

Система стандартів вищої освіти є нормативною базою функціонування освіти; її структура являє собою ієрархічну сукупність взаємозалежних і взаємопогоджуваних вимог до змісту, обсягу і рівнів вищої освіти, що визначаються метою професійної підготовки у ЗВО на рівнях: держави; галузі; підприємства. Функція мотивування передбачає формування виправданих потреб високих ідеалів людей, підвищення міри задоволення працею; реалізацію колективних та індивідуальних потреб, урахування індивідуального сприйняття у тому числі заохочення і стягнення, своєчасну оцінку діяльності, можливість учитися й підвищувати свою кваліфікацію. На формування у студентів позитивної мотивації до навчальної діяльності впливають: розвиток допитливості та пізнавального інтересу, підтримка викладачем їхнього прагнення до саморозвитку і самовдосконалення, використання в навчанні особистісно орієнтованого підходу, збагачення процесу мислення інтелектуальними завданнями, формування об'єктивної оцінки власних можливостей, стимулювання появи емоційного задоволення від процесу навчання, використання різних способів педагогічної підтримки, виховання почуття обов'язку і відповідального ставлення до освітнього процесу тощо.

Професійна компетентність – це інтегративне утворення особистості, що поєднує в собі сукупність знань, умінь, навичок, досвіду і особистісних якостей, які обумовлюють готовність і здатність особистості діяти у складній ситуації та вирішувати професійні завдання з високим ступенем невизначеності; здатність до досягнення більш якісного результату праці, ставлення до професії як до цінності. Вона відображає готовність і здатність людини професійно виконувати наукові та педагогічні функції відповідно до прийнятих у суспільстві освітніх нормативів й стандартів. Відповідно до освітньо-професійної програми «Педагогіка вищої школи» можна виділити такі програмні компетентності, як: інтегральна, загальна та фахова компетентність майбутнього викладача ЗВО.

Мотиви є причиною зацікавленого ставлення до навчання як до професійної діяльності. Для визначення основних мотивів, які спонукають студентів до навчання у ЗВО, було проведено експериментальне дослідження шляхом анкетування. В опитування взяли участь 40 студентів філологічного факультету Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького та Київського національного університету ім. Б. Хмельницького.

У результаті проведеного дослідження можна виокремити такі фактори, які впливають на формування мотивації у студента: особисте ставлення до предмета; бажання здобути хорошу перспективну професію та працювати за фахом; заохочувальний вплив батьків (заохочування); професіоналізм викладача; бажання здобуття професійної фахової компетентності та ін.

В сучасних умовах сфера вищої освіти потребує такої організації діяльності, яка забезпечила б розвиток індивідуальних здібностей і творчого ставлення до життя кожного студента ЗВО, впровадження різних інноваційних навчальних програм, реалізацію принципу гуманного підходу тощо. Ігрові технології є однією з унікальних форм навчання, яка дозволяє зробити цікавими і захоплюючими не тільки роботу учнів на творчо-пошуковому рівні, а й буденні кроки з вивчення будь-якого матеріалу. Гра – це потужний стимул у

навчанні, різноманітна й сильна мотивація. За допомогою гри набагато активніше і швидше відбувається збудження пізнавального інтересу, тому що людині за своєю природою подобається грати, іншою причиною є, те, що мотивів у грі набагато більше, ніж у звичайній навчальній діяльності. Методика використання ігрових технологій на заняттях є абсолютно відкритою формою, яка дозволяє студентам з максимальною можливістю проявляти власні емоції та навички, а також створює умови для вільної поведінки суб'єкта в рамках освітнього процесу.

В процесі педагогічної практики було виявлено, що одним з ефективних засобів формування позитивної мотивації до навчання студентів є ігрові технології в освітньому процесі. Проведений педагогічний експеримент показав ефективність застосовуваних форм, методів і засобів ігрових технологій навчання, спрямованих на розвиток позитивної мотивації студентів.

Формування позитивної мотивації передбачає процеси, методи й засоби спонукання студентів до продуктивної навчальної діяльності, до активного освоєння змісту освіти. Успіх майбутніх викладачів ЗВО залежить від мотиваційного компонента, а саме: чим вищий ступінь самоповаги, тим кращі результати в навчанні; успіхи в навчанні є каталізатором освітнього процесу; невдачі в навчанні можуть привести до бажання припинити навчання; почуття радості й інтерес полегшують навчання; страх і напруженість ускладнюють процес навчання. Діяльність майбутнього викладача збуджується і регулюється мотиваційною основою особистості, при цьому мотивація студентів повинна бути спрямована на подолання негативних стереотипів в їхній свідомості у ставленні до нововведень і на формування проблемного свідомості, що дозволяє бачити проблеми своєї власної діяльності

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание. М.: Прогресс, 1986.
2. Адольф В.А. Профессиональная компетентность современного учителя: монография. Красноярск: изд-во КГПУ, 1998 г. 310 с.
3. Акимова Н. Н. Динамика мотивационно-смысловых образований личности студента : автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.01 «Общая психология, психология личности, история психологии». Томск, 2010. 23 с.
4. Ананьев Б.Г. К психофизиологии студенческого возраста. Современные психолого-педагогические проблемы высшей школы. Л.: Просвещение, 1974. – 328 с.
5. Ахвердова О. А. К вопросу об исследовании уровня мотивационно-смысловой сферы студентов ВУЗа. *Вестник Ставропольского государственного университета*. 2010. № 71. С. 178-183.
6. Барканова О.В. (сост.) Методики диагностики эмоциональной сферы: психологический практикум. Красноярск: Литера-принт, 2009. 237 с.
7. Бланк Т.В. Формування позитивної мотивації як фактор успіху навчальної діяльності молодших школярів. *Початкове навчання та виховання*. 2009. №16. С. 2-10.
8. Братусь Б.С. Аномалии личности. М.: Мысль, 1998. 304 с.
9. Будинайте Г. Л. Личностные ценности и личностные предпосылки субъекта. *Вопросы психологии*. 1993. № 5. С. 99-105.
10. Власова О.І. Педагогічна психологія: навч. посіб. К.: Либідь, 2005. 202 с.
11. Волкова Н.В. Педагогіка. К.: Академвидав, 2009. 338 с.
12. Воронова С. Мотивація як фактор успіху навчальної діяльності молодших школярів. *Початкова школа*. 2007. №3. С. 5-7.
13. Головань М. С. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду. *Вища освіта України*. 2008. № 3. с.23-30.

14. Головань М. С. Професійна компетентність викладача вищого навчального закладу. *Проблеми сучасної педагогічної освіти*. 2014. Вип. 44. С.79-88.
15. Головань М. Система компетенцій випускника вищого навчального закладу напряму підготовки «фінанси і кредит». *Вища школа*. 2011. № 9. С. 27-38.
16. Гребенюк О.С., Гребенюк Т.Б. Теория обучения. Учебник для студентов. М., 2001. 146 с.
17. Драч І.І. Компетентність фахівця як теоретична проблема. *Нова педагогічна думка*. 2013. №3. С. 41-44
18. Дубовицкая Т.Д. К проблеме диагностики учебной мотивации. *Вопросы психологии*. 2005. №1. С. 73-79.
19. Дусавицкий А.К. Развитие личности в студенческом коллективе в зависимости от сформированности учебно-профессиональных интересов: учебно-методическое пособие. Х.: ХНУ имени В.Н.Каразина, 2012. 32 с.
20. Єрохін С. А. Концепція професійної мотивації студентів як фактору конкурентності на ринку праці. *Юридична наука*. 2011. №1. С. 20-28.
21. Зеер Э. Ф., Сыманюк Э. Э. Кризисы профессионального становления личности. *Психологический журнал*. 1997. № 6. С. 35-44.
22. Зелінська Т.М. Формування мотивації досягнення у майбутніх учителів. *Психологічні науки*. 2004. С. 11–14.
23. Ильин Э.П. Психология для педагогов. Питер, 2012. 638 с.
24. Казакова М.О. Дослідження професійної мотивації студентів педагогічного вузу. Л., 2018 р. 210 с.
25. Казанцева Т.А., Олейник Ю.Н. Взаимосвязь личностного развития и профессионального становления студентов-психологов. *Психологический журнал*. 2002. № 6. С.51-59.
26. Канюк С.С. Психология мотивации. К.: Либідь, 2002. С. 238.

27.Ковальчук В. Ефективний урок: технології, структура, аналіз. К.: Шкільний світ, 2001. 154 с.

28.Краевский В. В. Предметное и общепредметное образование в образовательных стандартах. *Педагогика*. 2003. № 2. С. 3-10.

29.Криштанович С.В. Проблеми формування професійно-педагогічної компетентності викладача в освітньому середовищі. *Педагогічні науки*. Випуск LXXXIV. Том 2. 2018. С. 116-121.

30.Кузьмина Н. В. Профессионализм преподавателя и мастера производственного обучения. М.: Высшая школа, 1990. 119 с.

31.Ларина Е. А. Структура и динамика мотивационной сферы личности студентов разных направлений профессионального образования : дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.01. Москва, 2010. 221 с.

32.Леонтьев А. Н. Потребности, мотивы, эмоции: конспект лекций. Изд-во Моск. ун-та, 1971. 38 с.

33.Леонтьев А.Н. Психологические вопросы формирования личности студента. *Психология в вузе*. 2003. № 1-2. С.232-244

34.Лисовец Н.М. Профессиональная мотивация студентов как способ активации обучения

[URL:http://www.masters.donntu.edu.ua/2012/iem/temnenko/library/article5.htm](http://www.masters.donntu.edu.ua/2012/iem/temnenko/library/article5.htm)

(дата звернення: 08.04.2021)

35.Маркова А. К. Психологический анализ профессиональной компетентности учителя. *Советская педагогика*. 1990. № 8. С. 26-29.

36.Михайличенко В. Є. Роль мотивації навчально-пізнавальної діяльності у формуванні професійної спрямованості студентів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2017. Вип.17 (70). С. 320-327.

37.Мотивы учебной деятельности студентов: Учеб.пособие. Харьков: ХГУ, 1987. 55 с.

38.Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23.03.2021 р. № 610 «Про затвердження професійного стандарту на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти» URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/pto/standarty/2021/03/25/Standart%20na%20hrupu%20profesiy_Vykladachi%20zakladiv%20vyshchoyi%20osvity_25.03.pdf (дата звернення: 08.04.2021).

39.Нестерова М.Н. Мотивация персонала. М.: Азимут, 1998. 309 с.

40.Онуфрієва Л. А. Дослідження теоретичних основ мотивації професійної діяльності педагога. *Проблеми сучасної психології*. 2011 Вип.6. С. 196-204.

41.Орлов Ю.М. Потребностно-мотивационные факторы эффективности учебной деятельности студентов вуза: Автореф. дис. ... д-ра психол. наук. М., 1984. 33 с.

42.ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА «Педагогіка вищої школи» URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u284/011_pedagogika_vishchoyi_shkoli.pdf (дата звернення: 08.04.2021).

43.Панченко С. Психологічні аспекти ефективності сучасного уроку. *Психолог*. 2006. №6. С. 6-8.

44.Подоляк Л.Г. Психологія вищої школи: Навчальний посібник для магістрантів і аспірантів. К.: ТОВ «Філ-студія», 2006. 320с.

45.Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. Психологія вищої школи: підручник. К. Каравела, 2014. 360 с.

46.Пометун О.І. Підготовка вчителів: Інтерактивні технології навчання у ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ. – К., 2005. 185 с.

47.Помиткіна Л.В. Психологія прийняття особистістю стратегічних життєвих рішень. К.,2013. 381 с.

48.Профессионализм педагогической деятельности: метод пособие. СПб.: СПбГУ, 1993. 63 с.

49.Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии: учебник. М: Учпедгиз, 1946. 703 с.

50.Скворцова С. О. Формування професійної компетентності в майбутнього викладача. *Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку*. 2010. №5. С. 146-154

51.Скуратівський Л. Мотив як рушійна сила діяльності учнів в процесі вивчення мов. *Дивослово*. 2005. №2. С. 2-4.

52.Сосновский Б.А. Мотив и смысл. М.: Прометей, 1993. 198 с.

53.Фаст О.Л. Формування мотивації учіння майбутніх учителів в умовах особистісно орієнтованої освіти. *Нові технології навчання*. 2008. №54. С. 26-31.

54.Хуторской А. В. Технология проектирования ключевых компетенций и предметных компетенций URL: <http://www.eidos.ru/journal/2002/0423.htm> (дата звернення: 08.04.2021).

55.Rogers, C. R. (1959). A theory of therapy, personality, and interpersonal relationships, as developed in the client-centered framework. In S. Koch (Ed.), *Psychology, the study of a science*. Vol. 3: Formulations of the person and the social context. New York McGraw-Hill.

ДОДАТКИ

Додаток А

АНКЕТА

Шановні респонденти !

Просимо Вас надати відповіді на питання анкети з метою вивчення факторів, що сприяють формуванню у студентів відповідального ставлення до навчання. Згадайте, що саме Вас мотивує до навчання, які внутрішні ресурси допомагають вам у формуванні відповідальності, які заохочення від університету та держави могли б вплинути на якість вашої роботи в процесі навчання.

Оберіть будь ласка ті варіанти відповідей, які якомога точніше відображають Вашу думку, або напишіть свій варіант відповіді.

Ваша анкета є анонімною, результати будуть використанні в узагальненому вигляді. Ваша думка важлива, адже саме вона допоможе вирішити важливі питання, пов'язані з підвищенням якості відповідального ставлення студентів до навчання.

1) При вступі до ЗВО Ви надали перевагу даній спеціальності, тому що:

А. Розумію, що це моє покликання і я хочу працювати в цій сфері все життя

Б. Мені порекомендували мої батьки

В. Багато моїх друзів обрали дану професію, оскільки вважають її престижною

Г) Престижність диплома вищої освіти, час для пошуку себе

2) Чи залежить Ваша відповідальність до навчання від того, чи бачите Ви себе в цій професії у майбутньому?

А. Так

Б. Ні

В. Інше

3) Чи впливають на формування відповідального ставлення до навчання ваші батьки?

А. Так, впливають своєю мотивацією

Б. Ні, не впливають, оскільки я свідомо до всього підхожу, можу сам вирішувати, що для мене є кращим

В. Інше

4) Що з переліченого спонукає Вас відповідально ставитися до навчання?

- А. Високі оцінки, червоний диплом (для престижу)
- Б. Саморозвиток
- В. Отримання можливості поїздки закордон за кошти університету
- Г. Мої батьки спонукають мене ставитися до навчання з відповідальністю, не хочу їх засмучувати
- Д. Інше

5) Чи легко Вам дотримуватися дисципліни у процесі навчання?

- А. Так, маю таку корисну навичку з дитинства
- Б. Іноді так, іноді ні. В залежності від ситуації, яка виникає під час навчання
- В. Ваш варіант відповіді

6) Від яких умов, у першу чергу, залежить формування позитивного ставлення до навчальної діяльності?

- А. Наявність нового у змісті виучуваного і в самому підході до його засвоєння
- Б. Емоційна привабливість навчання
- В. Розуміння змісту і значення поданого матеріалу
- Г. Наявність оптимальної системи програмного матеріалу: наявність творчих вправ і пізнавальних задач
- Д. Інше

7) Чи може пізнавальна активність спонукати студентів до самоорганізації та стати інструментом для допомоги у формуванні більшої відповідальності до процесу навчання у ЗВО?

- А. Вважаю, що так, адже активні студенти, як правило, є більш самостійними
- Б. Ні
- В. Ваш варіант відповіді

8) Чи впливають на Вас досягнення в навчальній діяльності?

- А. Однозначно впливає, адже я отримую задоволення від своїх навчальних досягнень
- Б. Переважно впливає: на 60-75 % так, але є багато інших факторів
- В. Ні, на мою відповідальність до навчання це не впливає
- Г. Ваш варіант

9) Які якості викладача можуть вплинути на Вашу мотивацію до навчання?

- А. Професійна компетентність
- Б. Почуття гумору
- В. Дисциплінованість, пунктуальність та само організованість
- Г. Цікавий виклад матеріалу
- Д. Вражає багатим світоглядом та досвідом
- Е. Пояснює за допомогою простих прикладів
- Є. Ваш варіант

10) Що впливає на Вашу відповідальність до навчання?

- А. Почуття обов'язку перед батьками та викладачами
- Б. Прагнення здобути професійну компетентність
- В. Бажання в майбутньому працювати за фахом
- Г. Потреба в дипломі
- Д. Ваш варіант

ДЯКУЄМО ЗА УЧАСТЬ

Додаток Б

Надайте правдиві відповіді на наступні запитання:

1. В чому полягає причина Вашої пасивності на заняттях?

А. незрозуміла подача матеріалу (багато «заумних» фраз та термінів);

Б. відсутність зацікавленості;

В. монотонність заняття;

Г. відсутність бажання виділятися;

Д. Ваш варіант.

2. Як ви ставитеся до ігрової форми проведення занять?

А. позитивно;

Б. негативно;

В. байдуже.

3. Як впливають заняття з використанням ігрової форми на Вашу позитивну мотивацію до навчання?

А. позитивно;

Б. негативно;

В. байдуже.